

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII DE
SECURITATE

TEZĂ DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. Ioan HORGA

Doctorand:

Eduard Ionuț FEIER

CLUJ-NAPOCA

2022

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII DE
SECURITATE

DE LA PARTENERIATUL ESTIC
LA INTERMARIUM
REZUMAT

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. Ioan HORGA

Doctorand:

Eduard Ionuț FEIER

CLUJ-NAPOCA

2022

CUPRINS

Introducere	4
1. Geneza conceptului de Intermarium în perioada interbelică	9
1.1. <i>Intermarium</i> - proiect al soluțiilor de securitate colectivă dintre cele două războaie mondiale, preconizate de Franța în Europa Centrală și de Est, alături de Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică	10
1.2. Premisele Intermarium – tratatele bilaterale ale Poloniei cu alte state din regiune	10
1.3. Intermarium aspira să fie o soluție integratoare a întregului spațiu dintre Adriatica, Marea Neagră și Baltică	10
2. Parteneriatul Estic – un Intermarium pe jumătate (economic)?	11
2.1. Geneza Parteneriatului Estic	11
2.2. Actorii Parteneriatului Estic.....	12
2.3. Parteneriatul Estic și criza Ucrainiană	13
2.4. Parteneriatul Estic între criză și blocaj (2014-2015).....	13
2.5. Încercare de revitalizare a Parteneriatului Estic și viitoarele trenduri ale acestuia	14
2.6. De ce este Parteneriatul Estic – un Intermarium pe jumătate	14
3. Noul Intermarium – formula complementară de securitate a Parteneriatului Estic? ..	14
3.1. Contextul în care se lansează Noul Intermarium	14
3.2. Evoluțiile Noului Intermarium – reuniunile care au avut loc	15
3.3. De la Intermarium la Cele Trei Mări	16
3.4. Noul Intermarium și criza din Ucraina	16
3.4.1. Război și identitate: cazul Donbas în Ucraina.....	17
3.5. Noul Intermarium versus Vechiul Intermarium.....	18
3.6. Noul Intermarium - atitudinea actorilor pe scena internațională.....	18
3.7. Noul Intermarium – o structură regională de securitate la frontiera UE?	18
3.8. Noul Intermarium – este un Grup Visegrad lărgit?.....	19
3.9. Aspecte politico-economice ale conceptului Intermarium.....	21
3.10. Intermarium: Pactul de securitate al țărilor dintre Marea Baltică și Marea Neagră.....	22
3.11. Trimarium (Inițiativa celor trei mări) nu este Intermariumul vechi.....	22
Concluzii	22
Bibliografie	25

Introducere

În lucrarea de față se va trata **tema amplă a evoluției statelor est europene**, cuprinse între Marea Neagră, Marea Adriatică și Marea Baltică, din perspectiva ranforsării relațiilor economice, politice și sociale, în ideea de a crea o zonă stabilă politic și economic, dar și una de securitate între cele trei Mări.

Ipoteza de cercetare a lucrării pornește de la ideea că Europa de Est are specificul ei propriu prin apropierea de Rusia, aceasta însemnând relații tensionate și lupte pentru supremația puterii între Rusia și anumite state precum Ucraina, Azerbadjan, Georgia, Moldova și Armenia. O soluție pentru depășirea acestor disensiuni este cea propusă de generalul Josef Pilsudski, anume edificarea unei coaliții de apărare regională căreia îi putea crea rezistență o posibilă reînviere a imperialismului rus și german. Această idee a survenit după Primul Război Mondial și a avut denumirea de *Intermarium*. Proiectul creat de Polonia a pornit de la ideea că pentru izolarea Rusiei era indispensabilă construcția unui bloc regional extins care să înglobeze deopotrivă statele pro-status-quo și statele revizioniste regionale (Ungaria) pe baza unei agende fixate cu preponderență pe utilitatea creării unei “zone tampon” între Germania și Rusia. În conceptualizarea gândirii poloneze, durabilitatea unei astfel de formule de coaliție regională necesita racordarea strânsă a statelor de la periferia vestică a Rusiei, respectiv Țările Baltice, Belarus și Ucraina, aceasta din urmă alcătuind o miză strategică importantă în calculele decidenților de la Varșovia. Făcând parte tot din acest plan, Polonia și-a imaginat schița “blocului catolic”, urmând ca din această formulă să ia parte România, Polonia, Ungaria dar, nu în ultimul rând, Slovacia (separată de Cehia)¹, considerată ca un posibil fundament central al edificării *Intermariumului*.

Insuccesul proiectelor amintite s-a realizat din cauza unui cumul de condiții: diferențele teritoriale între posibilele state membre (Ungaria versus România și Iugoslavia, Polonia versus Cehoslovacia), concurențe regionale (Cehoslovacia versus Polonia), agende geopolitice distincte (România a privit cu reținere implicarea în geopolitica spațiului estic concepută de Polonia în direcția Țărilor Baltice și Ucrainei)². În noul exemplu post-„pivot”, ideea de *Intermarium* nu era tot una cu o înlocuire a sistemului de alianțe axat pe NATO și pe relația cu SUA, de care toate statele din regiune erau strâns legate, dar înfățișa o aspirație din ce în ce mai solidă a acestora de a crea alternative, prin care țările membre să poată securiza o zonă de protecție în fața Rusiei și o garanție suplimentară de securitate regională, chiar dacă SUA nu se implica mai mult. De reținut este faptul că un construct în logica unui *Intermarium* revizuit nu excludea, conform predicțiilor analitice, ca acesta să acționeze atât în cadrul sistemului de alianțe existent, cât și în afara lui.

Întrebările care vor sta la baza cercetării sunt:

1. Au nevoie țările est europene de parteneriate distincte de parteneriatele europene?

Rezultatul cercetării va avea în vedere problematica pe care o propunem și care este justificată de necesitatea evaluării și percepției modului de constituire a securității pe teritoriul Europei Centrale³ în condițiile dificile de prognostic sistemic. Regionalizarea este o noțiune aproximativ nouă, iar perioada de început a regionalizării a început odată cu începutul secolului al XX-lea în contextul amplelor metamorfoze globale, decurgând încheierii Primului Război Mondial. Situându-se într-o regiune de “ciocnire” în care dominau cele două hiper puteri autoritare, Germania și URSS, acea Europă Centrală a alcătuit pe tot parcursul perioadei interbelice ei, un spațiu al competiției autoritare și al dualității de pe scena geostrategică și politică, o regiune de întâlnire a intereselor puterilor din Europa, orișicare experimentând extinderea cadrului închis de siguranță care exista în inima continentului European prin subsumarea sau ralierea acestei zone la planul nazist de hegemonie individuală.

¹ Florin Anghel, *Construirea sistemului “Cordon sanitaire”. Relațiile romano-polone 1919-1926* (Targoviste: Cetatea de Scaun, 2008), 117-118

² România a respins inițiativa avansată de Polonia în cursul anilor 1919-1920 privind împărțirea Ucrainei sau instaurarea unui protectorat comun româno-polonez asupra Ucrainei, Florin Anghel, *Sistemul ‘Cordon sanitaire’*, 73; Nicolae Mares, *Józef Pilsudski. Monografie* (Bucuresti: ePublishers, 2015), 154-155

³ În lucrare vom utiliza acronimul EC semnificând Europa Centrală

Spre finalul perioadei celui de-al Doilea Război Mondial, stabilirea configurației sistemice-bipolare a neutralizat pe deplin orice inițiativă din cadrul zonei țărilor aflate între Germania și Rusia prin supunerea lor Rusiei sovietice și a determinat anexarea acestora în conformația politică-militară existentă sub supremația strictă a Rusiei. Dacă reflectăm puțin la ceea ce a fost pe parcursul istoriei, paradigma forțelor dominante în regiune în perioada interbelică a fost înlocuită de prezența hegemonului sovietic rus.

Începând cu concluziile perioadei 2000,ia startul o recesiune a atlanticismului pe fondul hotărârii Americii de verificare a priorităților cu impact strategic a fost, în același timp,contrabalansată de afirmarea Rusiei în conflictul interetnic din Georgia.

Odată ce SUA s-a dezangajat între treburile din Europa după “pivotarea asiatică” și “resetul” cu Rusia, pentru statele regionale a început debutul unei perioade de nesiguranță, indusă în bună măsură de frica pierderii protecției hegemonului. Recesiunea degenerată de acțiunile pe care Rusia le-a împlinit după alipirea Crimeei și punerea în incertitudine a Ucrainei au schimbat drastic spațiul geografic strategic din cadrul Europei Centrale.

Concomitent cu reînnoirea la amenințarea militară, a survenit o înviore a atlanticismului fundamentat de imperioasa forță militară a Statelor Unite și de menținerea rolului NATO ca pion median în garantarea apărării graniței estice și neutralizarea amenințării care apărea din partea Rusiei.

2. Poate fi considerat Parteneriatul Estic un Intermarium semi-economic?

După cum spunea și Kahraman, Politica Europeană de Vecinătate este caracterizată de un mediu de asociere având ca și constituent de bază „noțiunea de valori comune, beneficii economice, cooperarea împotriva provocărilor de securitate”⁴, dând țărilor din proximitatea statelor care fac parte din Europa „o relație mai apropiată ce este compatibilă cu o interdependență sporită”⁵.

Parcursul acțiunilor petrecute în țările din Estul Europei, la finalul celor cinci ani de zile, refăcându-se frontierele din Ucraina, schimbă regiunea cu ralierea la proximitatea părții estice a Europei într-un meleag, care, datorită dezvoltării, îndeajuns de susceptibile, a iscat discuții destul de încinse contra influențelor celor doi actori hotărâtori, țările care fac parte din Uniunea Europeană și statul rus. Felul cum va acționa și Uniunea Europeană dar și statul rus se vor repercuta asupra statelor învecinate, în încercarea lor de a recunoaște necesitățile și speranțele pe care țările din zonă le doresc, cu tendința de a transforma aceste state din zonă (actori regionali), în coechipieri neschimbați, devotați, care să aparțină strict economic dar și politic de acești doi poli de influență, vor constitui o altă imagine a cercetării noastre.

Cu toate acestea, vom încerca să analizăm relațiile care există între țările care fac parte din Uniunea Europeană, statul rus și statele din partea de Est a vecinătății Uniunii Europene, prin doctrina interdependenței, luând în considerare colaborarea statelor, pe parcursul narațiunii, ca consolidând temelia necesară analizei diverselor aspecte.

Desfășurarea evenimentelor din Europa de Est după lansarea Politicii Europene de Vecinătate, a grăbit angrenarea organizațiilor care fac parte din Europa, în implementarea unei noi unelte, Parteneriatul Estic, a cărui început a însemnat clipa demarării unui început de capitol al relațiilor cu vecinătatea Uniunii Europene la est⁶ și, astfel, au rezultat multiple obiecții care veneau de la ruși, care au apreciat acest parteneriat ca fiind o înlocuire a expansiunii NATO spre partea estică.

Deținând pârgurile singular împlinite, acțiuni axate pe un proiect cu două direcții sau chiar mai multe, acest Parteneriat Estic este succedat într-o perioadă de timp similară cu Strategia Mării Negre și pe urmă cu Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Donării, instrumentele de colaborare fiecare cuprinzând și țări care au beneficiat de Politica de Vecinătate, izbutind să creeze un surplus de eficacitate în teritoriu, astfel fiind în imposibilitatea de a contribui la scourile înalte ale Politicii de Vecinătate.

⁴ Kahraman Sevilyay – ”The European Neighbourhood Policy: A critical Assesment”, Ankara Review of European Studies, vol 5, no3, 2012, p.13

⁵ Ibidem

⁶ European Commission – Press release - Brussels, 3 December 2008, www.ec.europa.eu, accesat în 3 martie 2017

Totodată am considerat adecvat studiul relațiilor externe ale țărilor de la granița din partea de Est a UE, pentru a realiza posibilitatea unei creșteri cât mai mari în economie, care să le garanteze o siguranță și o consecvență interioară prin medierea câtorva relații avantajoase cu aliații din exterior; aceste state au fost constrânse să fructifice șansele care au apărut din relațiile acestora cu Rusia dar și cu Uniunea Europeană, condițiile lor politice și socio-economice interne fiind pentru moment incompatibile cu reducerea influenței uneia dintre cele două părți.

3. Este Intermarium o formulă complementară de securitate a Parteneriatului Estic?

Problematika regionalizării securității constituie în zilele noastre un subiect de discuții și de deliberări strategice detaliate. Participăm, în ultima vreme, la preconizări și inițiative diversificate destinate să recunoască eventualele construcții regionale de apărare, sau în formule mai extinse, cum ar fi reafirmarea mai vechiului concept al *Intermariumului*, sau prin comasări mai mici, concepte care să opereze într-o antropogeografie instabilă și adițională.

Nivelul inovativ al inițiativei de analiză există cu precădere în perspectiva preconizată de remediere a nesiguranței regionalizării. Cu toate acestea, construcția în cercetare se bazează pe cele două asumptii mediane de examinare. Considerând toate acestea, acțiunea de regionalizare, ca soluție pentru gestionarea instabilității strategice, nu poate acționa decât cu condiția protejării concepției atlantice. Alianța cu statul american și legătura cu Alianța Nord-Atlantică, astfel mediul globalizat euro-atlantic, reprezintă unica soluție durabilă de asigurare a securității și apărării în Europa Centrală. Cu privire la extinderea câtorva scheme regionale de sporire a securității, posibil se va transforma o opțiune, acționând ca o asigurare strategică, în felul acesta, influența Americii va fi importantă pentru păstrarea coerenței de acțiune și va contrabalansa consecințele rotirii sistemice, care ar putea forma regiuni slabe în izolarea zonelor îndepărtate.

În anul 1920, conducătorul statului polonez, Mareșalul Józef Piłsudski a redactat propria idee de organizare a regiunii, care avea ca linie directoare utilitatea creării unei federații, care să cuprindă toate țările care se aflau între Germania și Rusia pe tot parcursul culoarului strategic Marea Baltică -Marea Neagră - conceptul *Intermarium*.

Impedimentul introducerii unor astfel de proiecte extinse a catalizat regândirea formulilor regionale de securitate și apărare prin îndrumarea către formarea de alianțe mai reduse, care să acționeze într-o geografie complementară și variabilă. Sistemul de alianțe construit în Europa Centrală a fost parte a unei strategii mult mai vaste închipuite de Franța, a cărei menire era aceea de a asigura noul status-quo-sistemic post-Versailles și, bineînțeles, noua ordine hegemonică franceză. Construcția alianțelor regionale a inclus trei piloni centrali. În anul 1921, a fost semnată Mica Înțelegere formată din România, Cehoslovacia și Regatul sârbo-croato-sloven. Scopul acestei alianțe a urmărit anihilarea revizionismului ungaro-bulgar și a pericolului restaurației habsburgice. În acest sens, țările, care au semnat, s-au angajat să-și acorde ajutor reciproc, inclusiv prin implicarea unor planuri comune ocazionale și stabilirea de planuri operative, care pot fi intensificate în cazul unei agresiuni împotriva unuia sau a tuturor statelor semnatare. Un al doilea pilon al sistemului de alianțe regionale l-a constituit încheierea, la 21 martie 1921, a coaliției militare între România și Polonia. Aceasta asigura susținerea lor reciprocă în cazul unui atac la frontierele răsăritene.

Acest sistem de securitate a Europei de Est a fost întregit prin semnarea, în aprilie 1934, a Înțelegerii Balcanice formată din Yugoslavia, România, Grecia și Turcia.

Obiectivul general al tezei este acela de a explora natura evolutivă a conceptului de Parteneriat Estic, de la vechiul *Intermarium* la noul *Intermarium* (Inițiativa celor Trei Mări) și de a identifica rolurile pe care acest sistem de securitate din zona centrală a Europei și cea din Sud-Est și le-a asumat totodată. Facem referire la sistemul de delimitare a comunităților politice, dar și la schimburile și relațiile ce se stabilesc în interiorul frontierelor, ca urmare a constituirii sistemului în cauză. Astfel se va avea în vedere explorarea modurilor în care țările Est Europene se opun forței Rusiei, formând astfel o zonă tampon, un capăt de pod.

Astfel, lucrarea urmărește să analizeze impactul pe care aceste frontiere l-au jucat din perspectiva separării sau convergenței statelor implicate, în domenii precum politica, economia și/sau securitatea.

Principalul obiectiv al cercetării este acela de a elabora o analiză aprofundată asupra procesului decizional din UE și NATO, făcând referire la politicile externe și de apărare, acordând o atenție distinctă politicilor consacrate Europei de Est.

Plecând de la, însăși definiția teoriei, care este demonstrată sub forma unui ansamblu logic de idei și argumente, care oferă o bună percepție a aspectului social, este cât se poate de clar faptul că nu putem accede la concluziile finale ale cercetării, fără o încadrare teoretică specifică având la bază teoriile relațiilor internaționale.

Teoretic ne vom referi, la folosirea conceptului de *preferințe naționale* aplicat de Andrew Moravcsik⁷. Ca parte a contribuției noastre personale, vom adăuga conceptului un format politico-strategic, pentru a putea demonstra mai bine dinamicile din Europa de Est și abordările celor două organizații în regiune. Prin urmare, deși tratarea teoretică argumentată de Andrew Moravcsik a fost în primul rând constituită pentru a explica dinamicile economice din interiorul UE, dată fiind natura politico-strategică pe care o voi adăuga conceptului de preferințe naționale, o voi aplica politicii externe a UE și NATO în Europa de Est.

În decursul cercetării noastre, nu am identificat un studiu complet, care să trateze constructul regionalizării în Europa Centrală începând cu anii 1990. Din sursele consultate se poate deduce situația geopolitică a statelor din zona respectivă, caracterizată de instabilitate. Nesiguranța în apărarea zonei Europei centrale a fost privită ca o perspectivă a relațiilor dintre state. Acestea implicau politica americană, Organizația Nord-Atlantică, și apelau la mecanismele relațiilor stabilite între Rusia-Nato-America. Studiile care au avut ca obiect aceste state erau orientate cu precădere spre cauza tranziției statelor ex-bolșevice din Europa Centrală spre noile forme de guvernare. Alt subiect al studiilor îl reprezintă relațiile pe care le aveau SUA și țările din Centrul Europei, precum și instabilitatea Grupului de la Visegrád care reprezenta o parte din țările central-europene. Un subiect abodotat în studiile de specialitate pe care dorește lucrarea de față să îl aprofundeze este *Intermarium*, care ulterior a căpătat denumirea *Inițiativa celor Trei Mări*.

Asocierea de state din cadrul *Intermariumului* poate fi interpretată din perspectiva neo-liberalismului instituționalist. Teoreticienii care fac parte din acest curent și-au concentrat documentarea pe analizarea elementelor ce țin de economia politică. Statele din cadrul *Intermarium* au identificat o sursă comună pe plan economic – *marea* – care să susțină cel puțin economic aceste popoare în instabilitatea cauzată de tranziția politică. Pentru specialiștii neo-liberalismului instituționalist, sistemul internațional este de tip anarhic, țările sunt actori raționali, ca și în cazul realismului sau neo-realismului, dar câștigurile sunt înțelese în termeni complecși și nu aproximativi, cum ar fi în cazul neo-realiștilor. Această deosebire este foarte importantă, pentru că influențează comportamentul statelor. Dacă statul X nu se aseamănă în general cu statul Y și nu îi înțelege dezvoltarea ca fiind o amenințare la adresa propriei securități și nu trebuie să își compare câștigurile raportându-se la alții, iar puterea sa nu scade sau crește în funcție de dezvoltarea altora⁸, șansele ca dilema securității⁹ să apară sunt destul de mici.

Cu toate acestea, natura câștigurilor dă posibilitatea de a face statele să coopereze în mod repetitiv, dat fiind faptul că nu se percep unele pe altele în termeni de competiție. Mai mult, prin această lipsă a distingerii în termeni de joc cu sumă nulă¹⁰, standardul de încredere dintre state

⁷ Andrew Moravcsik "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach", Journal of Common Market Studies, 1993, vol. 31, p. 497-498

⁸ Cit în Scott Burchill et al, "Theories of International Relations", Ediția a treia (New York: Palgrave Macmillan, 2005 http://gendocs.ru/docs/35/34939/conv_1/file1.pdf accesat la 15 iunie 2017. p.65

⁹ Conceptul definește o situație în care statul A încearcă să își asigure sau să își sporească securitatea națională. Acțiunile sale sunt percepute de statul B ca fiind amenințătoare, prin urmare, acesta începe să își crească nivelul de securitatea națională, creând o spirală de neîncredere care duce la o acumulare de insecuritate comună. Conceptul a fost dezvoltat în principal de teoreticienii realiști și neo-realiști. Pentru Jervis, de exemplu, "consecințele neintenționate și nedorite ale acțiunilor menite să fie defensive constituie dilema de securitate", în Robert Jervis, "Perception and Misperception in International Politics", Princeton University Press Princeton, New Jersey, 1976.p.66

¹⁰ Jocurile cu sumă nulă reprezintă situații extreme, în care câștigurile unei părți sunt reprezentate de pierderea celeilalte părți. opoziția dintre părți este absolută, Adrian Miroiu, "Fundamentele politicii. Vol II: Raționalitate și acțiune colectivă", (Iași: Polirom, 2007), p.27

poate crește. Oferind această șansă pentru cooperare, neo-liberalismul instituționalist promovează rolul instituțiilor care au puterea de a ridica nivelul de cooperare între țările membre¹¹.

Această perspectivă a neoliberalismului instituționalist, poate fi regăsită și în asocierea Intermarium, respectiv Inițiativa celor trei Mări, care au identificat puncte comune de cooperare pentru depășirea situațiilor de criză.

Premise ontologice și epistemologice

Partea introductivă a lucrării s-a ocupat de geneza conceptului de *Intermarium* și de prezentarea acestuia ca factor de securitate colectivă alături de Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică. Aceasta s-a făcut din două perspective: ontologică și epistemologică.

a) Perspectiva ontologică are în vedere analiza realității organizării Europei Centrale și de Est din punct de vedere politic, după al Doilea Război Mondial și, de asemenea, după 1990. Diviziunea va fi coroborată cu definirea Parteneriatului Estic și a conceptului de *Intermarium*, un prim pas în înțelegerea fenomenelor, care survin din punct de vedere ideologic.

b) Perspectiva Epistemologică are în vedere analizarea conceptului de spațiu și de limite geografice ale acestui concept (*Intermarium*), al cărui studiu ca proces și structura este într-o permanentă modificare.

Structura lucrării și metodele de cercetare

Partea introductivă va aborda **metode transversale de cercetare (analiza diacronică)** a premiselor conceptului *Intermarium* între cele două Războaie Mondiale. Totodată, **cercetarea calitativă**, prin abordarea interpretativă va avea menirea de a conduce la ordonarea și înțelegerea termenului de *Intermarium* alături de tratatele bilaterale ale Poloniei încheiate cu state precum România în 1926, Cehoslovacia în 1924, creând astfel cadrul general, cuprins în primul capitol.

Capitolul următor se focalizează pe tendințele Uniunii Europene și ale puterilor aparținând Europei Centrale și de Est, a statelor ce nu fac parte din UE, cum sunt Ucraina, Moldova și Rusia. Vor fi urmărite: dimensiunea politică a UE, Politica de Vecinătate a UE, Parteneriatul Estic, scorurile înregistrate de Moldova și Ucraina în cadrul Parteneriatului Estic, relația dintre UE și Rusia în contextul schimbării de strategie a Rusiei, criza ucrainiană aflată în derulare.

Dacă vorbim de cazul UE, politica externă este ghidată în special de țările membre, cu precădere în configurațiile de securitate, în relația cu țările de dincolo de frontiera de Est a UE. Abaterea de la regulă poate fi cel de-al Treilea Pachet Energetic, instrument ce este rezultatul capacităților supranaționale ale instituțiilor UE, care au puterea de a stăpâni reacțiile statelor în privința securității energetice, în special monopolul energetic rusesc. Doar așa procesul decizional al UE poate fi justificat prin modelul expus de către Moravcsik, dar cu câteva excepții precum cea menționată deja. Prezumția conform căreia preferințele organizației reprezintă suma strategiilor statelor membre, nu este confirmată. Statele se asociază după interese comune, de aici rezultând posibilități diverse de asocieri.

Drept urmare în Europa coexistă țările asociate în Uniunea Europeană și țările din Parteneriatul Estic. Acesta reprezintă o variantă particularizată față de varianta în care Europa de Est poate constitui o politică ce poate fi percepută ca fiind numitorul comun minimal în care statele de la frontiera estică a UE au dorit un nivel ridicat de implicare al organizației în regiune, iar statele vestice aveau alte tendințe dirijate către alte zone. Rezolvarea a venit sub forma unei strategii care oferă perspective de asociere pentru Azerbaijan, Armenia, Belarus, Georgia, Moldova, Ucraina.

Următorul capitol va aborda formula complementară de securitate a Parteneriatului Estic, prin intermediul *Intermarium*. S-a demonstrat că ideea unei mini-alianțe regionale este consecința accentuării sentimentului de slăbiciune indus de neîncrederea în angajamentele de apărare ale partenerilor. Instabilitatea care făcea referire la agenda de securitate a Germaniei, incoerența UE evidențiată în condițiile adâncirii crizei euro, și revenirea neo-imperială a Rusiei semnalau startul unei perioade de mișcări strategice care puteau împinge spațiul CE într-un vacuum extins de securitate.

¹¹ Robert Jervis, ” *Realism, Neoliberalism, and Cooperation Understanding the Debate*”, <http://www.pols.boun.edu.tr/uploads%5Cfiles%5C632.pdf> accesat la 15 iunie 2017, p.44-45

În baza acestor indicii, dinamica grupului V4¹² a determinat readucerea în discuție a posibilității reactivării construcției geopolitice imaginată de Polonia în perioada interbelică, conceptualizată sub denumirea de *Intermarium*.

Prin urmare, ar putea exista o coaliție a statelor situate între Rusia și Germania, având ca principal scop conservarea status-quo-ului strategic și prevenirea avansului revizionist al Rusiei. În noua paradigmă post-„pivot”, conceptul de Intermarium nu era identic cu o schimbare a sistemului de alianțe focalizat pe NATO și pe relația cu SUA. Acesta reflecta o tendință tot mai puternică a statelor de a identifica soluții prin care statele să poată crea o zonă de protecție în fața Rusiei și o garanție suplimentară de apărare regională, chiar și fără implicarea Americii.

Analiza surselor primare și secundare vor completa cercetarea referitoare la Noul Intermarium și pentru crearea unui spectru cât mai larg al temei abordate. Analiza obiectivă a surselor publicistice și a surselor de Internet este metoda care este de ajutor în acest caz în identificarea principalelor proiecte de cooperare, respectiv a domeniilor de securitate în Europa Centrală și de Est. Ajungându-se la analiza documentelor oficiale, se va realiza un inventar al domeniilor de securitate prin prisma apartenenței sau legăturii cu construcția europeană și prin intermediul integrării entităților în viziunea statelor din care fac parte sau sub autoritatea cărora se află.

Principalele surse pentru strângerea datelor științifice vor fi documentele primare ale Uniunii Europene, constituțiile statelor, sau legile organice ale acestora. Concluzia care derivă din analiza documentelor primare va fi completată prin recurgerea la comunicate de presă, studii, articole și analize ca surse secundare de informații. Literatura de specialitate va fi selectată, având în vedere bibliografia nu foarte generoasă pe tema conceptului de *Intermarium*.

Teza de doctorat se fundamentează atât pe surse primare (se referă la toate categoriile de comunicate ale UE, comunicate de presă, discursuri, texte de lege, hărți etc.) cât și pe surse secundare (lucrări de specialitate, articole, pagini de Internet etc.).

În rândul surselor secundare recunoaștem volume publicate, cărți, articole științifice editate în țară și străintate. Bineînțeles că proporția dintre sursele primare și cele secundare este distinctă de la un capitol la altul. În primul capitol găsim sursele secundare, iar cele primare pot fi considerate arhivele electronice de unde s-au identificat date istorice. Capitolul al doilea se bazează pe analiza documentelor primare legale. Capitolul al treilea se susține pe o analiză a surselor primare- pagini electronice și pe surse secundare dintre care enumărăm: articole publicistice, lucrări ample de specialitate, etc.

În ceea ce privește **limitele cercetării**, din punct de vedere geostrategic, analiza se va concentra pe Ucraina, statele Grupului Vișegrad, Republica Moldova și Federația Rusă. Așadar nu va fi o analiză exhaustivă a tuturor aspectelor, se va concentra pe direcția Estică a relațiilor.

O altă limită a lucrării este aceea că, sursele de informare cu privire la *Intermarium* sunt destul de limitate iar problematica nu poate fi înțeleasă numai din perspectiva surselor edite.

Astfel lucrarea prezintă geneza *Intermarium*, evoluția acestuia și transformarea acestuia în *Trimarium*, făcând posibile cercetări ulterioare.

Capitolul I

1. Geneza conceptului de Intermarium în perioada interbelică

Odată cu perioada anilor 1919-1920, tratatele au însemnat sfârșitul principiului balanței puterilor și a vechii lumi susținând totuși păstrarea noului status quo și a unității continentale a Europei. Recentele ocazii arătate de Revoluția Rusă și amenințările extinderii politicii extremiste de stânga, impulsionează o nouă abordare a sistemului de securitate internațională, care să înlocuiască dezordinea din domeniul relațiilor interstatale cu o nouă ordine instituțională destinată să prezinte garanțiile unei noi stabilități la sfârșitul conflagrației.¹³

¹² Denumit și Grupul de la Visegrad, acesta coitalizează țările Cehia, Polonia, Slovacia și Ungaria.

¹³ <http://www.sim.tuiasi.ro/wp-content/uploads/Neagu-Istoria-constructiei-europene.pdf>, accesat la data de 15.04.2018

Discuțiile purtate despre proiectul Ligii Națiunilor evolute în perioada februarie – martie 1920 au avut ca și repercusiuni opoziția Senatului american, nemulțumit de nerespectarea prevederilor principiului Monroe¹⁴, reacție stimulată de rezistența britanicilor față de prevederile garantării libertății comerțului și navigației, apreciate pârgii de lansare a extinderii politicii americane.¹⁵

1.1. Intermarium - proiect al soluțiilor de securitate colectivă dintre cele două războaie mondiale, preconizate de Franța în Europa Centrală și de Est, alături de Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică

Noțiunea de stabilitate a puterii a apărut în politica internațională în timpul epocii renaștentiste, fiind preluat de facto din alte domenii, în care echilibrul și desintegrarea au avut o ciocnire aparte. Morgenthau a folosit noțiunea de *echilibru* ca o lege a naturii, având în esență majoritatea lucrurilor pe care le considerăm dezirabile. Hans Morgenthau evoca la începutul volumului său „*The Balance of Power*”, că „*dorința de putere a câtorva țări, conform căreia fiecare dintre acestea încearcă fie să mențină, fie să răstoarne starea de fapt, duce la necesitatea creării unei configurații, care se numește echilibru de putere și politici, care vizează echilibrul puterii*”.¹⁶ Prin această afirmație, Morgenthau încerca să pună în evidență importanța noțiunii de echilibru în toate formele sale, cu precădere în zona sa de putere politică.

Într-o formă asemănătoare, în perioada anului 2000, întemeietorul curentului neo-realism, Kenneth Waltz, a scris că „*după cum natura are repulsie față de vid, astfel și politica internațională detestă dezechilibrul de putere*”.¹⁷ Waltz dorea să demonstreze prin acest curent al neo-realismului politic, că între protagoniștii scenei politice internaționale vor apărea la un moment dat, o serie de altercații și tensiuni care vor produce un mare dezechilibru.

1.2. Premisele Intermarium – tratatele bilaterale ale Poloniei cu alte state din regiune

Conjunctura geostrategică și implicațiile avute pe scala politică din arealul baltic și pontic, unde s-au întâlnit de-a lungul istoriei importante imperii din vest și est, au alcătuit începutul unui parcurs aproape identic pentru Polonia și România.¹⁸ Imaginea conturată în conținutul lucrării noastre arată similitudinile dintre cele două țări, România și Polonia, țări cu granițe comune, consolidate de prietenia consfințită de acest tratat bilateral.

1.3. Intermarium aspira să fie o soluție integratoare a întregului spațiu dintre Adriatică, Marea Neagră și Baltică

Țările vecine din Europa de Est împărtășesc, de asemenea, această amenințare la adresa securității și știu din istorie ce s-ar putea întâmpla din nou dacă puterea rusă ar trebui să se confrunte. Reconceperea Intermarium-ului în secolul XXI pentru a fi valid așteptărilor de securitate din zilele de azi, ar uni țările din Europa Centrală și de Est pentru a rivaliza împotriva stabilității de putere a Rusiei, precum și pentru a se ajuta mutual atât pe parte politică cât și economică. Cu toate acestea, Intermarium nu va avea șansa de a avea succes până când toate țările post-sovietice nu vor conlucra împreună și vor avea o primejdie globală comună care le va reuni. Mai mult, Intermarium, ca front reunit, ar mai avea nevoie de ajutor din partea armatei SUA pentru a înfrunta Moscova.

¹⁴ neintervenția puterilor din Europa pe continentul american, elaborată pentru a replica amenințărilor cu intervenția Sfintei Alianțe în SUA

¹⁵ <http://www.sim.tuiasi.ro/wp-content/uploads/Neagu-Istoria-constructiei-europene.pdf>, accesat la data de 15.04.2018

¹⁶ Hans J. Morgenthau, „*Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace*”, Sixth Edition. Revizuit de Kenneth Thompson. pp. 187-189, 192-196, 198-215, 218-233. Copyright © 1985 by McGraw-Hill. Inc. accesat de pe https://blackboard.angelo.edu/bbcswebdav/institution/LFA/CSS/Cours%20Material/SEC6302/Readings/Lesson_5/Morgenthau.pdf, la data de 20 octombrie 2017

¹⁷ Kenneth, Waltz, „*Structural Realism after the Cold War, International Security*”, nr. 25/1, p 28 accesat de pe http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf, la data de 22 august 2017

¹⁸ *România și Polonia în perioada interbelică, alianța inimilor. Un singur popor cu două drapele. Vezi:* <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/romania-si-polonia-in-perioada-interbelica-aliana-inimilor-un-singur-popor-cu-doua-drapele>, accesat la data de 10.05.2018

Dacă Intermarium în secolul 21 avea să reușească, ar crea cea mai puternică uniune din Europa de Est de la răscoala națională din 1989 dedicată răsturnării comunismului.¹⁹

Apărarea statelor din zona gri cum sunt Ucraina, Moldova, Georgia și Azerbaidjan au ajuns toate subordonate de oricare parte ar alege să coopereze cu ele. Modelul acesta de comutație dintre est și vest s-a dovedit a fi foarte fluctuant, deoarece nu a ajutat la rezolvarea problemei transnistrene din estul Moldovei sau a conflictului Nagorno-Karabakh din sud-vestul Azerbaidjanului și a fost cutremurat de războiul ruso-georgian din 2008.²⁰

Dacă s-ar crea astăzi un Intermarium, Ucraina ar avea întâietate, deoarece nu are nicio protecție împotriva NATO sau a altor măsuri de securitate în afara țării sale. Pe urmă, Polonia, întemeietorul original al acestei uniuni, ar fi pe listă. Polonia se confruntă cu amenințarea Kaliningradului în nord și, de asemenea, nu ar dori ca Rusia să se afle la frontiera sa de sud în cazul preluării Ucrainei.²¹

Un Intermarium din secolul 21 ar fi angajat să protejeze fiecare națiune amenințată de Rusia. Totuși, cel mai important factor de luat în considerare în cadrul unui Intermarium din secolul XXI ar fi să nu repeti greșelile primului proiect. Aceasta înseamnă să nu lăsați chestiunile interne să domine și să sperăm să ne uniți sub o amenințare globală comună și comună. Intermarium nu poate avea succes până când „întreaga sferă post-sovietică din Europa nu învață cum să lucrăm solidar împreună”.²²

Intermarium este un plan care face parte din geopolitica secolului XX, care câștigă mai mult elan cu trecerea fiecărui an. Funcționarea și politica exactă a modului în care ar funcționa Intermarium în secolul XXI sunt încă în curs de discuție din partea politicienilor, diplomaților și intelectualilor post-sovietici.²³

Capitolul II

2. Parteneriatul Estic – un Intermarium pe jumătate (economic)?

2.1. Geneza Parteneriatului Estic

Odată cu sfârșitul anului 2007 rațiunea cu care PEV a fost considerată pentru statele din Estul Europei trebuia modificată și adusă la noile realități. Cu precădere, necesita să corespundă particularităților regionale și naționale ale țărilor membre. În esența reemiterii Parteneriatului Euro-mediteranean la Paris în iulie 2008 și a emiterii Sinergieii Mării Negre la Kiev în februarie 2008, a fost recomandat Parteneriatul Estic în mai 2009. Această recomandare avea ca și scop o cifră de șase țări fost-sovietice din Estul Europei (Ucraina, Republica Moldova, Georgia, Belarus, Armenia și Azerbaidjan)²⁴.

La o dată anterioară, în continuarea evoluțiilor relațiilor internaționale cu câteva noi interacțiuni, a noilor realități geopolitice sau a unor actuale idei de politică externă a Uniunii Europene, s-a făcut pasul la un standard mai avansat al relațiilor internaționale: Acordurile de

¹⁹ Cohen, Nick A. “Intermarium in the 21st Century.” *New Eastern Europe*, November 2019, 101–5.

²⁰ Fedorenko, Kostiantyn and Andreas Umland. “How to Solve Ukraine’s Security Dilemma? The Idea of an Intermarium Coalition in East-Central Europe.” *War on the Rocks*, August 29, 2017. <https://warontherocks.com/2017/08/how-to-solve-ukraines-security-dilemma-the-idea-of-an-intermarium-coalition-in-east-central-europe/>

²¹ Drozdowski, Richard. “Intermarium as a Compromise Solution.” *EMPR*, March 1, 2019. <https://empr.media/opinion/analytics/intermarium-as-a-comprimise-solution/>

²² Chodakiewicz, Marek Jan. *Intermarium: The Land Between the Black and Baltic Seas*. New York, NY: Routledge, 2017

²³ Fedorenko, Kostiantyn and Andreas Umland. “How to Solve Ukraine’s Security Dilemma? The Idea of an Intermarium Coalition in East-Central Europe.” *War on the Rocks*, August 29, 2017. <https://warontherocks.com/2017/08/how-to-solve-ukraines-security-dilemma-the-idea-of-an-intermarium-coalition-in-east-central-europe/>

²⁴ Peter Van Elsuwege, Roman Petrov, “Towards a New Generation of Agreements with the Neighbouring Countries of the European Union?”, în *European Law Review*, Vol. 36, p. 691, 2011, <http://ssrn.com/abstract=2039449>, accesat în data de 01.09.2015, *Apud.*, Iordan Gheorghe Bărbulescu, Mircea Brie, Nicolae Toderaș, “Cooperarea transfrontalieră între România și Ucraina, respectiv între România și Republica Moldova. Oportunități și provocări în perioada 2014-2020”, în *Studii de Strategie și Politici SPOS* 2015, Studiul nr.2, p.42, 2016

Asociere. Aceste acorduri au fost de tip AA și au fost încheiate doar de câteva țări estice: Ucraina, Republica Moldova și Georgia la Bruxelles în iunie 2014²⁵.

Uniunea Europeană a avut ca și intenție, prin încurajarea Parteneriatul Estic, să întărească și să intensifice PEV în spațiul est-european. Obiectivul inițial era de a susține și grăbi vecinătatea țărilor din Estul Europei la Uniunea Europeană. Cele două țări Moldova și Ucraina, au luat parte din categoria celor șase țări înglobate în acest parteneriat încă de la începutul lansării sale legale. În temeiul acestei înțelegeri erau adăugate valori comune cum ar fi democrația, statul de drept, păzirea drepturilor omului, executarea concepțiilor economiei de piață, extinderea durabilă și a unei bune guvernări. Parteneriatul Estic se baza pe „interese și angajamente comune, precum și pe implicarea și pe responsabilitatea comună”, fiind „guvernat de principiile diferențierii și condiționalității”.²⁶ Aceste valori comune au contribuit la o mai bună dezvoltare și cooperare în diferite domenii, ducând la consolidarea țărilor partenere.

Putem să fim în asentimentul lui Kostanyan, conform căruia relațiilor dintre Rusia și vecini estici nu li s-a acordat importanța necesară atât în Politica Europeană de Vecinătate cât și în Parteneriatul Estic. Totodată, în ultima perioadă, Rusia și-a folosit influența economică, energetică, militară și chiar culturală în apropierea UE reușind astfel să fie un catalizator pentru Parteneriatul Estic.²⁷

2.2. Actorii Parteneriatului Estic

Odată cu recomandarea Comisiei de a se înfăptui un nou Parteneriat Estic, acest lucru arată o recentă etapă în relațiile dintre Uniunea Europeană cu Armenia, Azerbaidjan, Belarus²⁸, Georgia, Republica Moldova și Ucraina. Acordul era unul exigent și prevedea aprofundarea importantă a gradului de angajare politică, precum și viitorul trecerii la o recentă generație de acorduri de asociere, integrare răspândită în economia U.E., ușurarea deplasărilor cetățenilor spre Uniunea Europeană doar cu condiția de a îndeplini anumite cerințe din zona de securitate, constituirea de modalități mai efective de garantare a securității energetice, care să fie favorabile pentru toate părțile care făceau parte și dezvoltarea gradului de asistență pecuniară.

Uniunea Europeană preconizează să ajute cât se poate de mult, prin preocupările sale zilnice, inițiativa de colaborare a partenerilor săi, prin medierea unei platforme globale de consolidare instituțională pentru aceștia și creind zona de liber schimb cu aceștia, acest lucru permițând redactarea unei replici solidare la instigările comune. Acest nou acord include prevede luarea de noi măsuri de ajutorare a dezvoltării sociale și economice a celor șase țări țintite, dar și câteva inițiative de mare anvergură care vor dovedi în mod cert ajutorul UE.²⁹

În cadrul Parteneriatului Estic, reprezentanții Belarusului contribuie la activitatea tuturor celor patru platforme tematice multilaterale ale acestuia (democrație, administrație publică și stabilitate, securitate economică și convergență cu politica UE în domeniul industriei, securitate energetică, contacte între oameni). Belarus este, de asemenea, implicată în activitățile inițiativelor majore ale Parteneriatului Estic privind apărarea civilă, gestionarea integrată a frontierelor, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, gestionarea mediului și energia.

²⁵ Roman Petrov, „Constitutional challenges for the implementation of association agreements between the EU and Ukraine, Moldova and Georgia”, în *European Public Law*, vol. 21, nr. 2, 2015, p. 241, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2598431, accesat în data de 11.09.2015, *Apud.*, Iordan Gheorghe Bărbulescu, Mircea Brie, Nicolae Toderaș, „Cooperarea transfrontalieră între România și Ucraina, respectiv între România și Republica Moldova. oportunități și provocări în perioada 2014-2020”, în *Studii de Strategie și Politici SPOS 2015*, Studiul nr.2, p.42-43, 2016

²⁶ *Declarația comună a reuniunii la nivel înalt de la Praga privind Parteneriatul Estic*, Praga, 7 mai 2009, (1), p. 5, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?!=RO&f=ST%208435%202009%20INIT>, accesat în data de 02.09.2015, *Apud* Iordan Gheorghe Bărbulescu, Mircea Brie, Nicolae Toderaș, *Cooperarea transfrontalieră între România și Ucraina, respectiv între România și Republica Moldova. Oportunități și provocări în perioada 2014-2020*, în *Studii de Strategie și Politici SPOS 2015*, Studiul nr.2, p.43, 2016

²⁷ Kostanyan Hrant – „*The Eastern Partnership after Riga – Review and Reconfirm*” – CEPR Commentary, mai 2015, 3

²⁸ Gradul de participare a Belarusului la Parteneriatul estic va depinde de dezvoltarea generală a relațiilor UE - Belarus

²⁹ IP/08/1858 Bruxelles, 3 decembrie 2008

În ultimii doi ani, s-au înregistrat progrese în relațiile UE-Belarus. Belarusul a realizat ridicarea sancțiunilor și și-a fixat bine relațiile cu UE. În perioada 2014-2017, pachetul UE de asistență pentru Belarus în cadrul Instrumentului european de vecinătate sa ridicat la 91,5 milioane de euro.

2.3. Parteneriatul Estic și criza Ucrainiană

Parteneriatul Estic fiind început la cinci ani de la prezentarea Politicii Europene de Vecinătate, cu exactitate în mai 2008, este un proces ce a avut ca inițiativă de început recomandarea Poloniei și Suediei privind crearea unui mediu destinat vecinătății estice a Uniunii Europene, obținând un sprijin diferit din partea liderilor UE și a Statelor Membre. Astfel statele baltice, Polonia, Cehia sau Suedia și-au exprimat susținerea pentru acest nou cadru, Consiliul Uniunii Europene solicitând o propunere detaliată Comisiei Europene, propunere ce a fost făcută publică în prima jumătate a anului 2009 în timpul când președenția UE era deținută de Cehia.

Agresiunea rusească din Georgia, ușor cosmetizată sub apărarea rușilor cetățeni din Osetia de Sud, iar mai târziu în Ucraina au deschis perioada potențial îndelungată de creștere a instabilității în Europa și Eurasia. UE, așa cum este pentru moment, nu este destul de pregătită să facă față acestei probleme, demonstrând vulnerabilitatea acesteia.³⁰

Criza ucraineană și relațiile UE cu Rusia au condus la apariția unor noi tipuri de frontiere frecventate mai mult sau mai puțin de autori în această problemă³¹. În primul rând, trebuie să facem față frontierei dintre două tipuri de integrare regională, tipul UE, prin intermediul parteneriatului estic și cel promovat de Rusia prin intermediul Uniunii vamale eurasiatice.

La perspectivele relațiilor bilaterale dintre Ucraina și UE, cea mai bună formă este acordul de asociere, nu formatul de parteneriat și cooperare care are un potențial minim de reformă, nu exercită o presiune externă politică generală asupra elitelor din Ucraina pentru a să își intensifice eforturile de reformare. Acordul de asociere privind principiile integrării, luând în considerare interesele pieței interne în zona de comerț liber, dezvăluie cel mai mult potențialul și atractivitatea reformei pentru elita ucraineană. De fapt, un astfel de acord reprezintă o integrare pe scară largă a Ucrainei pe piața internă europeană, dar fără o perspectivă previzibilă de aderare la UE. În acest caz, Ucraina nu va pierde timpul și se așteaptă la o situație favorabilă a politicii externe pentru a recunoaște perspectiva aderării ca semnal pentru a începe să se deplaseze pe calea integrării.³²

2.4. Parteneriatul Estic între criză și blocaj (2014-2015)

Primii inițiatorii ai punerii în aplicare a politicilor Parteneriatului Estic au fost Polonia și Suedia, care, în anul 2008, au recomandat adâncirea relațiilor cu vecinii din est care fac motivul politicii europene de vecinătate. Delegații acestor țări au prezentat Proiectul Parteneriatului Estic în mai 2009. Programul are ca și țintă dezvoltarea cooperării între statele membre ale UE și relațiile dintre țări. Cea mai importantă parte pentru orice program este cea financiară. Până la urmă, chiar și ideile bune, fără suportul financiar necesar, pot rămâne idei pe hârtie și nu se mai înfăptuiesc niciodată.³³

Acest program a fost consacrat să mărească asistența acordată de UE regiunilor, să deschidă piețele UE pentru bunurile învecinate și, printre altele, să elimine treptat obligațiile privind vizele. Ideea a fost aceea de a oferi țărilor vecine stimulente mai puternice pentru a adopta norme și reguli europene, pentru a-și uni sistemele economice cu UE și, astfel, pentru a face din regiune mai prosperă și mai stabilă. Conceptul este solid - dar inițiativa, precum și politica europeană deplină pentru Europa de Est, vor suferi dacă UE nu va face pași mai vizibili pentru a-și ajuta vecinii prin criza economică.³⁴

³⁰ Ioan Horga, Ana-Maria Costea, "The Ukrainian Crisis: Between National Preferences/Interests of EU Member States and the EU Security" EuroTimes. "The Security Dimension of European Frontier vs the Legitimacy of Political Priorities of EU and EU Members States National Preferences" (2014), Vol. 18: 190

³¹ Horga Ioan, Istvan Suli-Zakar, "Still EuroTimes", EuroTimes, vol. 20, 2015, pp. 7-19

³² <https://www.consiliium.europa.eu/press/press-releases/2017/07/11/ukraine-association-agreement/>, accesat la data de 04.06.2018

³³ <https://mtu.gov.ua/en/content/shidne-partnerstvo.html>, accesat la data de 05.06.2018

³⁴ <https://www.cer.eu/insights/economic-crisis-and-eastern-partnership>, accesat la 05.06.2018

După spusele lui Thomas Valasek, criza a lovit Europa de Est tare. Moneda Ucrainei, hriivna, a pierdut mai mult de 50 la sută din valoarea sa. Belarus are, de asemenea, probleme. Majoritatea economiei stimulează exportul de echipamente către Rusia, unde cererea sa prăbușit.³⁵

Criza economică aduce o nouă provocare imensă politicii estice a UE. Primul pericol este riscul creșterii naționalismului și protecționismului de ambele părți ale frontierelor UE, ceea ce împiedică integrarea economică. Uniunea Europeană și Ucraina sunt de acord cu un nou acord de liber schimb, dar oficialii de rang înalt ai UE declară că Ucraina a devenit un mare susținător al protecționismului de la izbucnirea crizei. Insistă să păstreze o mulțime de taxe controversate, ceea ce a constrâns încetarea negocierilor.

2.5. Încercare de revitalizare a Parteneriatului Estic și viitoarele trenduri ale acestuia

Pentru a analiza Parteneriatul Estic din perspectiva complexă a securității regionale, se va folosi teoria lui Barry Buzan, și anume cele patru nivele de analiză³⁶:

1. Nivelul intern - nivelul intern – anume analiza situației interne, atât din prisma punctelor slabe, cât și cele tari, dar și efectele acestora asupra stabilității 2. Relațiile de stat între state - relațiile dintre state, mai ales în ceea ce privește interdependențele de securitate; 3. Interacțiunea regiunii cu regiunile învecinate 4. Rolul marilor puteri în regiunea analizată la nivelul interacțiunilor de securitate³⁷.

Este important și declarația politicianului român care din afirmația sa reiese că printr-un efort din partea celor două părți polono – române, Parteneriatul Estic ar putea să fie resuscitat prin crearea unui grup de lucru care să includă și alte state din apropiere cu scopul de a transforma PaE într-un instrument mai eficient datorită contextului dat de revitalizarea PEV. Acest instrument trebuie gândit într-o manieră mai vizionară pentru a încuraja reformele interne³⁸.

2.6. De ce este Parteneriatul Estic – un Intermarium pe jumătate

Pentru Bruxelles, Parteneriatul Estic reprezintă o nouă sursă de oportunități. Chiar dacă văd același lucru Parteneriatul Estic din Europa Centrală și de Est considerau că prețul este prea mare pentru a contrabalansa cu reacția a Rusiei și cu dependența energetică de aceasta, în cazul țărilor grupului de la Vișegrad sau al Bulgariei.

Din punct de vedere al Bruxelles-ului, promovarea unei societăți libere este o condiție primordială în palmaresul Parteneriatului Estic și în apropierea țărilor din acest spațiu de valorile europene. Chiar dacă până la un numitor comun opiniile converg cu ale Bruxellesului, Europa Centrală și de Est consideră că societatea de tip liberal nu va putea aduce stabilitate în aceste țări ce aparțin Parteneriatului Estic dat fiind faptul că în trecutul nu prea îndepărtat în acest spațiu a fost pace.³⁹

Capitolul III

3. Noul Intermarium – formula complementară de securitate a Parteneriatului Estic?

3.1. Contextul în care se lansează Noul Intermarium

Uniunea Europeană trece acum printr-o criză profundă, în care nu doar produsul votului britanic de a o înceta să fie membră, ci și al eșecului organizației de a face față efectelor crizei

³⁵ Ibidem

³⁶ Barry Buzan „Regions and Powers. The Structure of International Security” cit. în Ioan Horga *Support de curs*, SNSPA, 2013

³⁷ Ibidem

³⁸ Ministerul Afacerilor Externe, „Consultări ale ministrului Bogdan Aurescu cu ministrul afacerilor externe al Poloniei, Grzegorz Schetyna, în marja Reuniunii Anuale a Diplomației Române”, în <http://www.mae.ro/node/33349>

³⁹ <http://www.contributors.ro/global-europa/magnetizarea-parteneriatului-estic-rolul-rusiei-%C8%99i-implica%C8%99iile-pentru-moldova/>, accesat la 05.05.2018

economice, a noii expansiuni pe model realist a Rusiei, dar și a terorismului și fenomenului migrației, potrivit lui Aleksandr Voronin.⁴⁰

Ca să înțelegem cum decurg lucrurile, multe din țările Uniunii Europene și vecinii lor au în vedere diferite soluții, spune comentatorul ucrainean. Una dintre cele mai interesante soluții este un nou impuls pentru înființarea unei Uniuni dintre Marea Baltică - Marea Neagră sau a "Intermariumului" - nu ca înlocuitor pentru UE și NATO, ci ca un supliment și asistent al acestora.⁴¹

Statele baltice și Polonia, chiar dacă sunt membre în UE și NATO, se simt nesigure din cauza politicii externe destul de agresivă a Rusiei. Statele baltice au înțeles că nu vor primi ajutor nici politic și nici militar european din cauza acestei primejdii grave venită din partea Estului. Din acest punct de vedere, integrarea mai apropiată cu unele țări care au armate puternice pentru a respinge un potențial atac, cum ar fi Ucraina și Polonia, ar fi singura lor șansă. Președintele ales din Polonia, Andrzej Duda, a reînviat ideea de Intermarium în anul 2015. Polonia este adesea văzută de vecinii săi din est ca un exemplu de reforme economice reușite și a jucat un rol deosebit de important în promovarea UE pentru un răspuns mai mare la criza din Ucraina.⁴²

Pe fondul relațiilor internaționale acest nou concept al Intermariumului, a fost adresat în premieră de către generalul polonez Jozef Pilsudski⁴³, în perioada de după Primul Război Mondial.

Modul de operațiune este unul încă neclar, prin Bruxelles sau printr-un comandament propriu. Dar pentru aceasta există două lucruri care sunt foarte bine puse în discuție: primul lucru ar fi repunerea de către America a sistemului operațional din timpul Războiului Rece iar cel de-al doilea lucru ar fi rediscutarea strategiei Intermarium, care să contureze apărarea flancului estic având ca statut de garant SUA.⁴⁴

3.2. Evoluțiile Noului Intermarium – reuniunile care au avut loc

După Primul Război Mondial, *Intermarium*⁴⁵ a fost inițiat de către marele general Jozef Pilsudski, iar soarta regiunii care era vizată dintre Marea Neagră și Marea Baltică era una destul de greu de anticipat. Generalul polonez avusese un simț impecabil de a constata importanța de sine a zonei, trecând printr-o perioadă de mari schimbări geopolitice. Profilul care era discutat pe hârtie atunci își păstrează parțial importanța. Țările care fac parte în zilele noastre din Europa Centrală și de Est, ai căror șefi de stat sau întâlnit pe data de 4 noiembrie 2015 la București, par să realizeze că aparțin unui perimetru al interferențelor geostrategice cu mize diferite, care dispune de un potențial unic, care nu este încă bine explorat, de contribuție la securitatea și stabilitatea Europei.⁴⁶

Problema geopolitică a spațiului delimitat geografic, de Marea Neagră, Nistru, Marea Baltică, Oder și Dunăre, cunoscută și sub denumirea de Europa Centrală⁴⁷, a apărut pe ordinea politicii

⁴⁰ <http://euromaidanpress.com/2016/07/05/intermarium-an-idea-whose-time-is-coming-again/>, accesat la data 10.06.2018

⁴¹ <http://euromaidanpress.com/2016/07/05/intermarium-an-idea-whose-time-is-coming-again/>, accesat la data de 10.06.2018

⁴² Ibidem

⁴³ Józef Klemens Piłsudski (5 dec. 1867 – 12 mai 1935), mareșal, om de stat polonez: ministru al afacerilor militare (1926 – 1935), prim ministru al Poloniei (1926 – 1928, august - decembrie 1930), șef de stat (1918 – 1922); figură importantă pe scena politică europeană, a fost artizanul creării celei de-a doua Republici poloneze

⁴⁴ https://adevarul.ro/international/rusia/criza-ucraineana-matrioska-intermarium-1_54d09056448e03c0fd3c284d/index.html, accesat la data de 12.06.2018

⁴⁵ Intermarium (orig. Międzymorze): inițiativă niciodată concretizată a mareșalului polonez Piłsudski, care a dorit înființarea unei federații a statelor aflate între Marea Baltică și Marea Neagră (Polonia, Țările Baltice, Finlanda, Belarus, Ucraina, Ungaria, România, Yugoslavia și Cehoslovacia), ca o contrapondere la imperialismul german (vest) și rusesc (est); Intermarium nu s-a bucurat de succes, lituanienii văzând-o ca o amenințare la recent câștigata independență, ucrainenii ca o amenințare la adresa aspirațiilor lor de independență, iar țările vestice, cu excepția Franței, s-au opus ideii, considerând bolșevismul ca o amenințare trecătoare

⁴⁶ https://adevarul.ro/international/foreign-policy/un-intermarium-secol-21-noile-mize-strategice-frontiera-rasariteana-occidentului-1_56338706f5eaafab2c29d791/index.html, accesat la data de 10.06.2018

⁴⁷ Se pare ca noțiunea geopolitică de Europa Centrală nu corespunde unei realități geografice, care poate fi clar definită, ea având contururi vagi și definindu-se în conformitate cu împrejurările; nu există un consens între specialiști cu privire la definirea Europei Centrale; este clar, însă, că ea nu poate fi definită decât în raport cu estul și cu vestul continentului și în funcție de relația pe care o întrețin cele două extremități; pe de altă parte,

europene în urmă cu mai bine de 100 de ani. Subiectul repunerii în discuție a strategiei intereselor politice, economice și militare a trei mari imperii (german, austro-ungar și țarist) a început să se întezărească într-un nod tot mai viu la începutul secolului al XX-lea, pe nucleul renașterii conștiinței naționale a popoarelor dominate din regiune, urmând a se impune în totalitate pe hartă după anul 1918. În perioada amintită, au renăscut sau și-au consolidat profilul nouă țări: Lituania, Estonia, Letonia, Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia și România.⁴⁸

Pentru a avea o stabilitate strategică în jocul presiunilor externe, și pentru a le garanta un nivel satisfăcător de securitate, dar și o cale de influență în ecuația de putere continentală a vremii, președinții statelor central-europene au mai multe variante care să fie plauzibile. Ideile comune la care fiecare dintre aceștia ajunseseră era nevoia de sprijin reciproc în fața amenințărilor posibile care puteau să apară atât din vest cât și din est, iar niciuna dintre țările Europei Centrale nu le-ar fi putut face față singure. De asemenea, sa dezbătut problema necesității rezolvării în timp a neînțelegerilor bilaterale latente ale câtorva din statele⁴⁹.

3.3. De la Intermarium la Cele Trei Mări

De la începutul secolului al XX-le, strategia conceptului de *Intermarium* a fost dezvoltată în Polonia ca o teorie politică. Conceptul *Intermariumului* era pentru a răspunde la întrebarea generală despre cum să reconstruiască un stat polonez suveran și cum să-i asigure viitorul. Conceptul era unul inovator, deși scopul lui nu era. Numai polonezii, și Polonia ca unic actor, nu ar fi capabili să atingă un astfel de scop. Dușmanii Poloniei care era în special Rusia, au fost considerați principalul obstacol în calea independenței și excesiv de puternici.

Cei care au înfăptuit strategia *Intermarium*, Józef Piłsudski și cei mai apropiați asociați ai Partidului Socialist Polonez, au descoperit randamentul dorințelor naționaliste ale altor națiuni care trăiesc în interiorul statului rus. Concepția a fost simplă: preconizarea unei revolte naționale într-un moment potrivit și descompunerea Rusiei de-a lungul diviziunilor naționale. Cu această ocazie s-ar fi îndeplinit ambele obiective poloneze majore: independența și un viitor sigur. Rusia, dacă va fi împinsă din Europa și va fi înlăturată de cucerire, va fi anihilată ca un imperiu și nu va mai reprezenta o amenințare pentru noile state înființate.⁵⁰

Strategia *Intermarium* a avut prima ocazie de a se transforma în realitate la declanșarea războiului dintre Rusia și Japonia în anul 1904. Piłsudski și-a prezentat studiul politic și ideea la Ministerul Afacerilor Externe al Japoniei. Dar după expunerea proiectului, bineînțeles că japonezii nu au luat această propunere în serios. A apărut și cea de-a doua oportunitate la sfârșitul primului război mondial, unde partizanii stângii poloneze au învinși (Rusia, Germania și Austria).

Cooperare în domeniul tehnologiei laserului și a panourilor solare. S-a semnat un acord de cooperare în domeniul cooperării economice și tehnice. S-a încercat combaterea terorismului și a extremismului. Emiratele au sprijinit cererea Lituaniei de a primi statutul de membru ne-permanent al UN Security Council. Cooperarea a fost extinsă în domeniul InfoTech, logistică, telecomunicații, electronică, și biotehnologie.

Cercetarea arată că din 2011 până în iunie 2015, Estonia, Letonia și Lituania au avut cam același nivel al vizitelor de top în Emirate. Din iulie 2015, s-a constatat o creștere a vizitelor în Estonia și Lituania, iar Letonia a menținut același nivel.

3.4. Noul Intermarium și criza din Ucraina

Presiunile dintre UE și Rusia care aveau legătură cu vecinătatea lor comună, se aflau în etapa de criză cu mult înainte de izbucnirea lor în Ucraina la sfârșitul anului 2013. Extinderea Estului Uniunii Europene și emiterea Politicii Europene de Vecinătate (PEV) în 2004 prin acestea

ungurii și cehii consideră că teritoriul fostului Imperiu Austro-Ungar constituie nucleul istoric al Europei Centrale, iar polonezii includ toată regiunea dintre Germania și Rusia, inclusiv țările baltice și Ucraina, dar exclud de aici Germania; în viziunea catolică (papală), Europa Centrală joacă rolul unui cordon între Europa liberală (catolică) și estul dominat de ortodoxia rusă.

⁴⁸ https://adevarul.ro/international/foreign-policy/un-intermarium-secol-21-noile-mize-strategice-frontiera-rasaritana-occidentului-1_56338706f5eaafab2c29d791/index.html, accesat la data de 10.06.2018

⁴⁹ E vorba, printre altele, de disputa dintre România și Ungaria post-Trianon și disputele dintre Cehoslovacia și Polonia, care vizau localități de la granița comună

⁵⁰ <http://neweasterneurope.eu/2017/07/06/intermarium-vs-the-three-seas-initiative/>, accesat la data de 07.05.2018

s-a început procesul de consolidare treptată a rolului Uniunii Europene în regiune. Până când politica Parteneriatului estic (PE) a fost lansată în 2009, obiectivele Uniunii Europene și ale Rusiei în vecinătatea comună au decurs din ce în ce mai mult pe un fond de ciocnire. Pe fundalul acestor lucruri, se părea că cele două părți pretind că omit perspectiva celuilalt.⁵¹

Comemorarea unuia dintre cele mai tragice momente ale istoriei noastre, primul război mondial, este marcată de o atmosferă de neîncredere și de o întrerupere a solidarității dintre Occident și Rusia, în urma crizei ucrainene care a început la 21 noiembrie 2013 când Viktor Yanukovich, președintele Ucrainei, a anulat pregătirile anunțate pentru semnarea unui acord de asociere cu UE.⁵² Evenimentele din Ucraina și internaționalizarea lor ar putea fi observate ca un preludiu al unui "nou" conflict între Occident și Rusia, un conflict ideologic care oarecând părea să se micșoreze după sfârșitul Războiului Rece.⁵³

Pentru a face o concluzie asupra implicării Germaniei, aceasta ar avea un interes existențial într-o Europă unită, precum și în protejarea Ucrainei și a altor țări la frontiera UE. În acest sens, cooperarea Intermarium poate aduce mai multă siguranță Europei de Est. Riscul este însă că Intermarium ar putea diviza și Uniunea Europeană; ca forță motrice în spatele ei, poate contrabalansa rolul Germaniei ca putere de lider în Europa. Putem spune că este foarte discutată chestiunea, dacă un Intermarium ar putea fi o soluție de securitate pentru statele din "zona gri" dintre Rusia și Europa. Membrii NATO din Europa de Est ar trebui să aibă resurse și timpul necesar pentru a-și apăra vecinii non-NATO.⁵⁴

3.4.1. Război și identitate: cazul Donbas în Ucraina

Cele mai recente transformări politice din Ucraina cum au fost, protestele în masă, schimbarea regimului și războiul, largesc importanța acestui caz pentru teoretizarea schimbărilor și continuitatea identităților și a sciziunilor. Diversitatea regională a Ucrainei este prinsă într-o imixtiune de factori etnici, lingvistici, socio-economici, istorici și politici care fac din țară un prim caz pentru studierea identităților și a clivajelor politice. Cercetătorii cu interes în Europa de Est au dezbătut mult timp importanța relativă a sciziunii individuale. Războiul și deplasarea sunt sinonime cu perturbarea vieții cotidiene a persoanelor care le trăiesc. Războiul pune parametrii, și semnificația identităților într-un test extrem. Dinamica care altfel s-ar putea dezvolta progresiv, se poate intensifica și accelera brusc.⁵⁵

Datele din cele patru sondaje interdependente sugerează că nu a existat un efect evident al războiului asupra identității populației actuale și a fostului Donbas. Cu toate că există dovezi ale unui grad de polarizare și etnificare, aceasta este doar o parte a unui model mai complex. Identitățile mixte sau civice au fost, bineînțeles, păstrate în toate cele patru grupuri și, în unele cazuri, au fost consolidate. Este deosebit de surprinzător faptul că cetățenia ucraineană este de departe cea mai răspândită identitate auto-raportată în Donbas controlată de Kiev și printre persoanele strămutate intern. O identitate deja puternică a fost întărită, în special printr-o schimbare pe care a raportat-o de la identități regionale centrate pe Donbas sau, mai specific, pe regiunile Donetsk și Luhansk.⁵⁶

Dintre persoanele strămutate în Rusia, cetățenia ucraineană a reprezentat o categorie de identitate mai semnificativă înainte de criză (aproximativ o treime din respondenții din această categorie era cea mai importantă identitate) decât se putea aștepta în lumina burselor anterioare care au evidențiat etnică conflictuală, lingvistice sau categorii de identitate regională în Ucraina. Dintre persoanele strămutate în Rusia și locuitorii DNR / LNR, cetățenia ucraineană ca identitate a

⁵¹ Stewart, S., 2009. Russia and the Eastern Partnership: Loud criticism, quiet interest incooperation, SWP Comments 2009/C 07. Accessed February 21, 2017. https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2009C07_stw_ks.pdf, Apud, Kristi Raik, (2017): The Ukraine Crisis as a Conflict over Europe's Political, Economic and Security Order, Geopolitics, p.1

⁵² Dacian DUNA "Normative power faces Great Power politics. The European Union, Russia, and the Ukrainian crisis", The European Space Borders and Issues, p.413

⁵³ Ibidem

⁵⁴ <http://neweasterneurope.eu/2017/07/06/intermarium-a-view-from-germany/>, accesat la data de 07.06.2018

⁵⁵ Gwendolyn Sasse, Alice Lackner "War and identity: the case of the Donbas in Ukraine", Post-Soviet Affairs, 34:2-3, p.139-157, <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1452209>

⁵⁶ Gwendolyn Sasse, Alice Lackner, op.cit., p.153

fost în mod semnificativ slăbită de război. Printre deplasați, mișcarea "mai mare" - deplasarea de la Donbas la Rusia - este legată de o schimbare mai mare a identității raportată de sine.⁵⁷

3.5. Noul Intermarium versus Vechiul Intermarium

Conceptul "Intermarium" se va întoarce în prim-planul discuțiilor de apărare din spațiul Europei Centrale și de Est, marcat în jurul anilor 1990 de aventurismul secesionist al unei Rusii șocate de colapsul schelei "imperialiste". Totodată, Polonia a inițiat eforturi de reînviere pentru proiectul Intermarium, cu privire la neîncrederea arealului care vizează cooperarea regională în Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Adriatică. Un "Intermariu" întemeiat pe realitățile europene contemporane ar putea reuni țări cum ar fi Republica Moldova, Turcia, Georgia, Estonia, Letonia, Lituania, Ucraina, Polonia, precum și alte țări care s-ar putea alătura acestei coaliții România, Suedia, Cehia, Slovacia, Bulgaria, Balcanii de Vest sau Caucazul de Sud.

Ca și un rezultat final, combinarea a ceea ce este vechi cu cele mai bune din ceea ce este nou este, teoretic, o cale spre mărirea și vitalitatea reînnoită. Putem spune că urmărirea revenirii vechilor regate ale Europei sau a republicii originale a Statelor Unite sunt obiective valoroase și împliniri spirituale.⁵⁸

3.6. Noul Intermarium - atitudinea actorilor pe scena internațională

Odată cu amplificarea strategiei NATO de a integra țările baltice (Estonia, Lituania și Letonia), a fost primită de Rusia nu numai ca o amenințare, dar și ca eveniment prealabil pentru Ucraina și Georgia, care de curând își proclamaseră intențiile legate de perspectivele lor democratice.⁵⁹

Puterea de la Kremlin nu dorea să își nimicească puterea pe care o avea asupra Ucrainei, Belarusului, Asiei Centrale sau chiar a regiunii caucaziene. Atingându-și obiectivul folosind o serie de procedee, de la mașinațiuni politice (Ucraina, Moldova) utilizând chiar și forța armatei (Georgia, august 2008), cu riscul de a-și pierde sau afecta relațiile cu puterile importante, precum SUA și NATO, circumstanță care se menține și a cărui mod mai relaxant nu se vede într-un interval scurt de timp.⁶⁰

Legăturile stabilite cu NATO se aflaseră în prima parte a anului 2011 cu o ușoară detensionare, deși legătura cu SUA în problema din Georgia este la fel de problematică. Pe 29 iulie 2007, Senatul SUA a votat, în unanimitate de voturi, o hotărâre prin care se acceptă de către Georgia a Abhaziei și Osetiei de Sud, dar și că acestea se aflau sub ocupație militară rusă.⁶¹

3.7. Noul Intermarium – o structură regională de securitate la frontiera UE?

Fiecare unitate politică, entitate socială sau națiune care aspiră la un rol de lider mondial este marcată fundamental de o anumită idee filosofică. Această idee reprezintă motivul existenței entității respective, iar forța ei determină entitatea să obțină performanțe în calea ei. În majoritatea cazurilor, astfel de idei sunt dezvoltate, împrumutate sau construite în vederea generării evoluției entităților create. Ideologii cum ar fi cea imperială a Romei antice, ideologia catolică a Imperiului Habsburgic, ideologia Jihadului asupra imperiului otoman, ideologia imperialistă industrială a Marii Britanii, ideologia marxistă a Uniunii Sovietice, ideologia naționalist-socialistă a celui de-al treilea Hitler Reich, ideologia capitalistă democratică a Statelor Unite ale Americii, toate au pornit de la paradigme filosofice care au contribuit nu numai la realizarea lor, ci mai degrabă la perpetuarea lor.

Intermarium este un concept asociat în general unei mari diversități de țări situate între Germania și Rusia. Este un cuvânt menit să înlocuiască conceptul de Europa Centrală și de Est și un concept care sugerează ideea unui centru federal plin de viață. În volumul intitulat Intermarium: Wilson, Madison și Federalismul Central European de Est, Jonathan Levy a subliniat faptul că uniunea acestor state, creată pe principii federale, ar putea genera soluții pe termen lung pentru

⁵⁷ Ibidem

⁵⁸ <https://thermidormag.com/intermarium-for-the-21st-century/>, accesat la data de 11.06.2018

⁵⁹ <http://www.scipio.ro/documents/41456/267466/Impact+Strategic+3-2011+ro>, accesat la data de 11.10.2017

⁶⁰ <http://www.scipio.ro/documents/41456/267466/Impact+Strategic+3-2011+ro>, accesat la data de 11.10.2017

⁶¹ Ibidem

rezolvarea problemelor din regiune, dar și pentru asigurarea securității și în special să susțină dezvoltarea sa individuală și economică.

O alianță mai formală, multilaterală și oficială a unor țări care se bucură frecvent de relații strânse de corporații bilaterale nu ar fi numai în interesul lor național. De asemenea, acestea ar putea ajuta UE și NATO să obțină frontierele estului mai stabile și să găsească noi parteneri, evitând în același timp confruntările dintre Occident și Rusia.⁶²

3.8. Noul Intermarium – este un Grup Visegrad lărgit?

Acest grup de la Vișegrad, a fost înființat în anul 1991, a reprezentat cel mai remarcabil apogeu de cooperare regională în spațiul central-european după 1990 asociind trei dintre statele Europei Centrale: Polonia, Cehoslovacia și Ungaria. Importanța acestui grup a constat cu prioritate în constituirea unei platforme comune de acțiune și coordonare a acțiunilor de politică externă prin luarea în considerare a manifestului politic al “întoarcerii la Europa”. În primă fază, pe agenda cooperării trilaterale Budapesta-Varșovia-Praga s-a perpetuat în coordonarea acțiunilor față de URSS cu special pe linia descompunerii Tratatului de la Varșovia și retragerii trupelor sovietice din Europa Centrală. Țelul grupării a vizat, îndeosebi, crearea unui club exclusivist care să permită cât mai repede șansele celor trei state membre de aderare la structurile euro-atlantice.

Grupul de la Vișegrad și-a pronunțat planul de acțiune în octombrie 1991 când a fost aprobată *Declarația de la Cracovia* în care șefii celor trei state au solicitat oficial garanții de securitate, precum și un angajament general din partea NATO în vederea lansării procesului de extindere către Est. Odată stabilită această agendă, integrarea în NATO a devenit manifestul politic și principalul obiectiv al politicii de securitate al statelor Grupului de la Vișegrad.⁶³

Grupul de la Vișegrad (V4) s-a întâlnit cu cea mai rezistentă criză de la constituirea sa în 1991. Importanța cu totul deosebită a acestei crize există în acceptarea faptului că la nivelul grupului, apreciat fiind ca cel mai dezvoltat construct de cooperare regională cu dorințe inevitabile de a urca într-o mini-alianță regională, nu există o reflectare comună privind interesele și imperatiile cruciale de securitate.

V4 și GCC

Stabilirea GCC (Gulf Cooperation Council) în 1981 și a Triunghiului de la Vișegrad (1991) a avut intenții similare, dar circumstanțe diferite. GCC a fost o reacție la apariția Republicii Islamice a Iranului, la fel ca o creație la puterea în creștere a lui Saddam Hussein din Iraq. În timp ce grupul de la Vișegrad (V4) a fost favorizat de disoluția Pactului de la Varșovia și colapsul URSS care a creat un vacuum al securității în zonă. Acest grup a avut la bază 2 piloni: integrarea în NATO și în UE. În timpul înființării acestui grup, războiul din Persian Arab Gulf începea.⁶⁴

Slăbirea puterii URSS și disoluția sa a avut un impact și asupra grupului de la Vișegrad și asupra războiului din golf. Țările din grupul de la Vișegrad sunt membrii NATO și UE, și în contrast Consiliul de Cooperare al Golfului operează într-unul din cele mai volatile medii din lume cu conflicte conduse de organizații teroriste, cu state care eșuează ca și Iraq, Siria, Yemen și cu tensiuni în Iran. Datorită unor limitări certe în adâncirea cooperării între UE și Gulf Cooperation Council rezultând din lipsa unui agreement (P. 110) care a așteptat negocierea timp de 20 de ani, țările V4 ar trebui să întărească relațiile la nivel bilateral. Ele (țările V4) au o agricultură puternică, în timp ce Consiliul de Cooperare al Golfului trebuie să importe 90% din mâncare. În timp ce țările de la Vișegrad importă petrol și gaz, în timp ce GCC countries au resurse extinse de petrol și gaz. Trebuie subliniat că țările de la Vișegrad având același număr de voturi în Consiliul UE ca Franța și Germania, au mai mare potențial de a stabili/ influența politica externă și de securitate comună a UE. V4 (țările care fac parte din grupul de la Vișegrad) au relații de cooperare cu Benelux, Africa, statele scandinave și baltice, Coreea de Sud și Japonia.⁶⁵ Au început să dezvolte dialoguri în

⁶² http://adevarul.ro/international/foreign-policy/este-possibil-intermarium-sprrijini-singuri-esticii-1_5791e6e95ab6550cb819a2e4/index.html, accesat la data de 15.04.2017.

⁶³ Adrian Hyde-Price, "The International politics of East Central Europe", (Manchester University Press, 1996), p.244

⁶⁴ Grabinski, T., *The Summit in the frosty ruins: the background of the 1991 Visegrad Meeting*, 2020

⁶⁵ MOFAT 2017, *2017-2018 Hungarian Presidency*, www.visegradgroup.eu

Oriental Mijlociu dialogând cu țări cu Egiptul, Israelul și Libanul. Se are în vedere și atragerea de turiști ai Vîșegrad countries în zona Golfului.

În 2017, Grupul de la Vîșegrad a stabilit relații cu Israelul. La 19 iulie 2017, primii miniștrii ai țărilor V4 s-au întâlnit la Budapesta cu primul ministru al Israelului Benjamin Netanyahu. Summitul de la Budapesta a fost prima întâlnire a grupului de la Vîșegrad cu Israelul la nivelul de șef de state. În iulie 2017, primii miniștrii ai V4 s-au întâlnit cu președintele egiptean Abdel Fattah al-Sisi. S-a discutat cu președintele Israelului și al Egiptului criza migrațiilor și lupta anti-teroristă. Ca o parte a procesului de pace din Orientul Mijlociu, Grupul de la Vîșegrad militează pentru soluția a două state. Statele V4 se angajează să îmbunătățească relațiile EU-Israel, să aducă la zi Acordul de Asociere UE-Israel care s-a semnat în anul 2000. Sectorul energetic oferă prospecte pentru cooperare. Israel a început să producă gaz natural din Marea Mediterană.

După întâlnirea V4-Israel din Budapesta, două grupuri de lucru au fost create privind securitatea și combaterea terorismului, la fel ca cercetarea, dezvoltarea, inovația. Cooperarea în domeniul armelor cu Israelul.⁶⁶

În 1 iulie 2019, Republica Cehă a preluat președenția V4 subliniând importanța agendei UE în cooperarea țărilor de la Vîșegrad.⁶⁷

Studiu de caz

Țările de la Vîșegrad au stabilit relații diplomatice cu Emiratele Arabe Unite între 1980 și 1990. A fost o perioadă excepțională pentru toate țările V4. Polonia și țările de la Vîșegrad au contribuit la construcția noii ordini europene în secolul 21. Relațiile V4-UAE este caracterizată de o dinamică diferită și semnificație.⁶⁸

Republica Cehă. În 1988, Cehoslovacia a stabilit relații diplomatice cu UAE. Până în 2014, s-au dezvoltat relațiile V4-UAE în domeniul economiei și turismului. Era nevoie de mai multe vizite la nivel de top. În 2015, președintele ceh, Miloslav Zeman a vizitat Hedayah, the International Centre of Excellence for countries violent extremism și a participat la un forum economic UAE-Republica Cehă. În noiembrie 2015, Ministrul de Industrie și comerț al Republicii Cehe împreună cu Camera Cehă a comerțului a venit la Dubai pentru a spori și a extinde cooperarea. În 2019, altă delegație a UAE a venit în Republica Cehă. Partenerii vor să coopereze în domeniul smart city solutions, manufacturing, logistics, healthcare, turism și inteligențe artificiale.

Ungaria

În 1990 s-au stabilit relații diplomatice între Ungaria și Emiratele Arabe Unite. În 1976, 5 ani după crearea UAE, Hungarian Trade Office s-a deschis în Dubai. Președintele maghiar Arpad Goncz a vizitat UAE în 1995. Dar o ambasadă maghiară n-a fost stabilită în Abu Dhabi până în 2006.

Din 2015, relația Ungaria-UAE politice și economice au intrat într-o etapă mai dinamică. S-a semnat în 2015 un acord asupra consultărilor politice Ungaria-UAE. În 2016 s-a ținut la Dubai UAE-Hungary Joint Economic Committee, dialogurile axându-se pe relații ca investițiile,

Comerțul, energia, întreprinderi mici și mijlocii, agricultură și mediu, management, sănătate, transport, proprietate intelectuală. Ministrul de externe al Emiratelor (Sheikh Abdullah) vroia să extindă relațiile cu Europa Centrală și de Est în zone ca economia, comerțul, investiții și cooperare în domeniul securității. Ambasada Emiratelor la Budapesta a fost stabilită în 2018.

Polonia

La 4 septembrie 1989, Polonia a stabilit relații diplomatice cu Emiratele Arabe Unite. În perioada 1989-2010, relația Polonia-Oriental Mijlociu au cunoscut dinamici variate. Perioada 1989-2003, a fost caracterizată de o nouă deschidere când s-au semnat primele acorduri într-un cadru de cooperare. Din 1995, dinamica relațiilor se schimbă și după începutul războiului din Iraq (2003) a fost un interes în creștere față de Orientul Mijlociu. UAE era considerată ca una din cele

⁶⁶ Dyduc, Joana, *The Visegrad group's policy towards Israel. Common Values and interests as a catalyst for cooperation*, 2018

⁶⁷ Ogródnik, L., „Rozsadna Europa”, 2019

⁶⁸ Krzymowski, A., *The Visegrad Group countries: The United Arab Emirates Perspective*, p.112, 2021

cinci țări importante pentru Polonia și Orientul Mijlociu. În 2011 ministrul agriculturii și al dezvoltării rurale a făcut o vizită în UAE. S-a ridicat embargoul asupra carnei de vită poloneze. În 2012 Emirates Airline a lansat o conexiune între Dubai și Varșovia. În aprilie 2015, deputatul prim ministru și ministru al economiei japoneze Piechowski a venit în UAE, unde a întâlnit liderii UAE și a participat la două forumuri economice în Abu Dhabi și Dubai. S-au semnat între Polonia-UAE Acordurile de Cooperare în domeniul inovației și a întreprinderilor mici și mijlocii; Memorandumul asupra înțelegerii în domeniul agriculturii, food safety, cooperarea în domeniul cercetării, marketingul în alimentație și agricultură. S-a semnat un acord de cooperare în domeniul turismului.

Slovacia

Relații diplomatice între Slovacia și Emirate au fost stabilite în 1993. Ele au înregistrat diferite perioade până la sfârșitul lui 2013 când ambasada s-a deschis după 10 ani. Din 2015, există un acord de cooperare între cele două țări. În 2015 s-a stabilit între cele două țări Joint Economic Committee pentru a adânci cooperarea economică, comercială și de investiții. În decembrie 2015, primul ministru slovac Robert Fico, a stabilit ambasada la Abu Dhabi și s-au pus bazele Agreementului de evitare a dublei taxări. S-au purtat discuții privind cooperarea în economie și investiții, promovarea intereselor comune în mediul internațional, la fel ca schimbările globale și regionale. S-a semnat un acord pentru protecția mutuală a investițiilor. Se are în vedere cooperarea în domeniul securității.

În relațiile cu emiratele, în perioada 2011-2015, Polonia a fost liderul (campionul) cel mai dur. Republica Cehă și Slovacia au aceleași dinamici, dar mai puțin ca Polonia.

În perioada 2015-2020, numărul de vizite oficiale în UAE a V4 a crescut. Autorul prezintă un grafic al dinamicii acestor vizite în UAE. Privind schimburile comerciale, se arată că Polonia a fost liderul dinamicii prosperității și Ungaria a înregistrat cea mai mare scădere. Republica Cehă și Slovacia au înregistrat creșteri stabile în exporturi. După 2015, Polonia arată scăderi în exporturi. Slovacia are o mai mică creștere în exporturi. Autorul arată (p.120) cu ajutorul unui graficul exportul țărilor V4 în Emiratele Arabe Unite în US\$.

Cercetarea arată că țările V4 și Emiratele au un mare interes să coopereze cu Europa Centrală și Europa de Est și au oportunități de a coopera în mai multe arii. UAE este partener pentru NATO și are o vocație transatlantică. UAE vrea să adâncească relațiile cu UE prin inițiative comune. UAE a devenit al 7-lea recipient de bunuri din UE din lume.

Un scop strategic a V4 este UE care poate sprijini inițiativele V4 în zona Orientului Mijlociu. Pentru Rusia, Egiptul poate deveni un actor cheie în MENA REGION. Egiptul poate juca un rol de stabilizare în Orientul Mijlociu și Africa de Nord în combaterea emigrației ilegale.

Industria armelor este un motiv de cooperare între V4 și Emirate.

3.9. Aspecte politico-economice ale conceptului Intermarium

Impedimentele istorice foarte grele ale membrilor potențiali reprezintă o altă piedică pentru nașterea Alianței. Oricare țară din regiune ar necesita ca vecinilor săi să-și accepte rolul de conducător istoric. În realitate, nici un polonez nu ar fi fost de acord să participe la un intermarium și nici un ucrainian nu ar tolera un polonez dominat. La fel este situația și pentru celelalte națiuni, cazul pare destul de similar.⁶⁹

Toate acestea ar trebui să fie înglobate ca instrumente ale statului în marea strategie a Poloniei care ar putea conduce la păstrarea statelor naționale suverane în regiune și la a da un impuls semnificativ Intermariumului. Această fabuloasă strategie ar trebui, bineînțeles, să urmărească, în ultimă instanță, limitarea rolului statului în favoarea împuternicirii întreprinderilor private.⁷⁰

⁶⁹ Ibidem

⁷⁰ Ibidem

3.10. Intermarium: Pactul de securitate al țărilor dintre Marea Baltică și Marea Neagră

Cele două țări învecinate, Polonia și Ucraina, fac legătura între regiunea Mării Baltice și zona mai largă a Mării Negre, care se conectează cu Orientul Mijlociu, important din punct de vedere strategic și, cu toate acestea, au o anumită istorie înrudită. Mai mult, începând cu anii 1990, cele două țări au experiență cu o serie de forme și sfere diferite de cooperare. Cu toate acestea, necesitând un motor polonez-ucrainean pentru orice intenție realizabilă a Intermarium, contribuitorii volumului oferă, de asemenea, un instrument clar pentru analiza punctelor tari și a punctelor slabe ale întregii idei.⁷¹

Chiar dacă Polonia și Ucraina sunt percepute ca motorul natural al Intermarium, asemănător cu motorul franco-german din centrul UE, devine curând clar că nu există un consens cu privire la conceptualizarea Intermarium între părțile poloneze și ucrainene, nici, într-adevăr, în cadrul fiecărui discurs propriu al țărilor. Această relație este interesantă prin faptul că demonstrează că transferul nu a fost întotdeauna unidirecțional: în timp ce Ucraina a beneficiat cu siguranță de adoptarea celor mai bune modele de practici care au ajutat aderarea Poloniei la NATO, Ucraina a furnizat Poloniei armamente semnificative. Mai mult, experiența Ucrainei cu privire la conflictul de la Donbas oferă Poloniei și altor țări NATO informații valoroase despre capacitățile și tactica Rusiei.⁷²

3.11. Trimarium (Inițiativa celor trei mări) nu este Intermariumul vechi

Statele participante, fiindcă sunt toate membre ale Uniunii Europene, acestea trăiesc diferit de la granița de est cu UE. Ideea originală a Intermariumului a fost lui Józef Piłsudski care a fost mereu combinată cu o idee paralelă Prometheană - ideea eliberării națiunilor care suferă de guvernarea sovietică. Proiectul Trimarium actual arată mai egoist. Și acesta este nucleul problemei: riscul de autism moral care ar lărgi decalajul dintre țările din estul Uniunii, devenind mai bogat și mai bogat, iar "rudele lor mai sărace", ținute în mod deliberat în afara ușii.⁷³

Cu toate acestea, arhitecții Trimarium păreau de asemenea solidari în neglijarea problemelor regiunilor pe care au decis să nu le ia în considerare. Dacă privim spre est prin frontiera actuală a UE, putem alege mai multe probleme, printre care: o ridicare a autoritarismului, criminalizarea și oligarhizarea vieții publice, pauperizarea populației (în afara elitei dominante), etno-naționalismul agresiv al grupurilor dominante, persecutarea jurnaliștilor imparțiali și a activiștilor pentru drepturile omului, distrugerea monumentelor din trecut, falsificarea istoriei, justificarea genocidului și protejarea legală a criminalilor de război, lăsarea unui spațiu deschis pentru infiltrarea superputerilor adversare, dezvoltarea noilor zone de drept, promovarea traficului de ființe umane, etc.⁷⁴ Aceasta ar fi varianta de hartă a Inițiativei propuse.

Concluzii

Concluzionăm că zona din care face parte Europa Centrală se află într-un proces grăbit de modificare. Analizele țin cu deosebire de creșterea insecurității regionale pe fondul revenirii "jocurilor" hegemonice de mare putere, ofensivei geopolitice a Rusiei și multiplicării neconvingerilor și a primejdiilor de securitate. Occidentul se confruntă, la rândul său, cu o criză internă adâncă, având ca miză centrală redefinirea rolului UE și NATO în noua arhitectură sistemică.

Din cauza fluidității crescute a hărții securității europene și globale, tematica regionalizării s-a reîntors în atenția dezbaterilor și analizelor strategice ca o eventuală soluție de rezolvare a

⁷¹ <https://neweasterneurope.eu/2019/11/12/intermarium-an-empty-signifier/>, accesat la data de 17.12.2020

⁷² <https://neweasterneurope.eu/2019/11/12/intermarium-an-empty-signifier/>, accesat la data de 17.12.2020

⁷³ <http://neweasterneurope.eu/2017/07/06/trimarium-is-not-intermarium/>, accesat la data de 20.07.2018, *Apud*, "Intermarium in the 21st century" based on the conference held on July 6-7 2017, Lazarski University in

Warsaw

⁷⁴ *Ibidem*

derapajelor de securitate și de apărare la granița estică a Occidentului, aflată în zona de maximă extindere a amenințării Rusiei.

Plecând de la aceste realități, prin analiza noastră din lucrarea de față am încercat să oferim o cât mai amplă a viziunilor existente, din dorința de a explica cât mai clar cu putință acest vechi și totodată nou concept numit Intermarium. Obiectivul propus a fost de a descoperii natura acestui proces, implicațiile și imperativele strategice, severitățile care îi pun în valoare energia de ansamblu care să ne permită să emitem perspective evolutive și soluții de implementare pe viitor.

Cercetând acest proces, se pot evidenția câteva concluzii importante.

Am văzut că, popoarele sunt cele mai importante pe scena politică internațională. Acestea sunt arătate ca fiind actori raționali, folosindu-și informațiile și resursele pe care le dețin pe baza unor anumite calcule.

În privința relațiilor polono-române, acestea au continuat să progreseze ușor în perioada interbelică, iar legătura pe care și-o manifestă cele două state se poate vedea și în zilele noastre, după ce ambele state au trecut prin traumatizanta experiență a regimului anticapitalist. Țări partenere în Uniunea Europeană și NATO, România și Polonia au viitor comun, chiar dacă într-o ipostază de tip geopolitic tot mai întortocheată și anevoioasă.

Intervalul cuprins între anii 2009 și 2013 a alcătuit o etapă de schimbări fundamentale, ce au trasat o nouă dinamică geopolitică la nivelul spațiului Comunității Europene. Elementul principal al acestei reconfigurări l-a constituit redobândirea orientării atlantice care a ținut un proces amănunțit de “re-pivotare” a SUA către Europa și reorientarea viziunilor NATO, care preconizează obiectivul de apărare a flancului estic.

Criza ucraineană a semnalat deficiențe importante în eforturile de proiectare a unei agende comune de securitate. Explicația constă cu deosebire în percepția asupra amenințării. Pentru statele aflate la frontiera sudică a NATO/UE, direcția sudică a constituit un interes major de securitate datorită potențialului de instabilitate provenit din Africa de Nord și Orientul Mijlociu. Criza refugiaților și creșterea amenințărilor teroriste au agravat fricile de securitate în capitalele statelor occidentale. Prin comparație, agresiunea Rusiei în Ucraina nu a fost percepută ca generând o amenințare directă și imediată la adresa securității naționale.

În al doilea rând, construirea unui element de demoralizare la adresa Rusiei pe flancul estic al NATO nu rezolvă problema securității Ucrainei și Republicii Moldova lăsând un spațiu crescut de vulnerabilitate pe care Moscova îl poate folosi cu ușurință pentru a menține o stare de incertitudine în EC.

Ucraina se confruntă cu o situație economică precară, cu persoane refugiate din Crimeea sau Donbas, care nu mai dețin locuri de muncă sau mijloace de asigurare a unui trai decent, cu un sprijin pe care trebuie să îl aloce permanent forțelor sale militare dar care creează o presiune constantă pe bugetul acesteia. Cu o societate complet separată de implicarea mai mult sau mai puțin determinată în susținerea sau combaterea conflictului de pe teritoriul său, Ucraina nu a mai înregistrat progrese concrete în reformarea sa democratică.

Considerăm că este necesară păstrarea unei poziții categorice din partea Uniunii Europene în ceea ce privește Ucraina, situația Crimeei fiind din punctul nostru de vedere iremediabilă, concentrarea eforturilor și acțiunilor europene fiind necesar a se îndrepta spre Donbas, astfel încât efectivele militare din zonă să fie îndepărtate, iar posibilitatea federalizării Ucrainei să nu mai fie considerată un remediu.

Dacă pentru state precum Republica Moldova, Ucraina sau Georgia relațiile actuale pe care acestea le dețin cu Uniunea Europeană ne dau posibilitatea de a construi un scenariu în care acestea își păstrează parcursul european, pentru Armenia, Belarus sau Azerbaidjean considerăm că nu este un scenariu nerealizabil acela care le plasează sub influența Rusiei și într-o uniune nu numai economică dar și politică cu aceasta.

Accentul pus de către noi asupra Intermariumului demonstrează nu numai modul cel mai eficace de abordare a complexității regiunii ca o colecție coezivă a unui milion de componente indigene, dar reflectă și o tradiție pe care populația dispărută din regiune o va găsi cel mai familiar și mai puțin periculoasă. Fiindcă obiectivul este de a împărtăși cunoștințele Intermariumului cu factorii politici americani, este esențial să explicăm regiunea în termeni care ar ajuta SUA să influențeze populațiile vizate. Acest lucru este necesar pentru a întrerupe practica de a vorbi numai cu supraveghetorii lor imperiali la Moscova sau în altă parte.

Intermariumul pentru secolul al XXI, se prevedea a fi ca un apărător foarte riguros al conceptului piast al lui Dmowski despre o patrie omogenă din punct de vedere etnic și religios. Simultan, Intermariumul reflectă ideea jagieloniană de a lărgi orizonturile internaționale ale țării printr-o rețea condusă de Varșovia de state asemănătoare statelor central și est europene care să le stabilizeze împotriva "partenerilor" occidentali.

Implicarea Germaniei în Intermarium, aceasta ar avea un interes existențial într-o Europă unită, precum și în protejarea Ucrainei și a altor țări la frontiera UE. În acest sens, cooperarea Intermarium poate aduce o mai mare siguranță Europei de Est. Pericolul este însă că Intermarium ar putea diviza și Uniunea Europeană; ca forță motrice în spatele ei, poate contrabalansa rolul Germaniei ca putere de lider în Europa. Putem spune că este foarte dezbătută problema, dacă un Intermarium ar putea fi o soluție de securitate pentru statele din "zona gri" dintre Rusia și Europa. Membrii NATO din Europa de Est ar trebui să aibă resurse și timpul necesar pentru a-și apăra vecinii non-NATO.

Ca să facem o concluzie la tot ce am scris în lucrare, ideea de a reînvia Intermarium ar putea deveni o alternativă indispensabilă de integrare pentru Europa de Est în perioadele de criză ale acelor organizații, cum ar fi OSCE, UE și NATO. După dorința Angliei de a părăsi Uniunea Europeană, proiectul Intermarium a fost văzut ca una dintre opțiunile de prognoză pentru viitorul Uniunii Europene.

Obiectivul Inițiativei Celor Trei Mări este să asocieze cele 12 țări membre ale Uniunii Europene prin formarea unor culoare energetice, de telecomunicații și de transport pe direcția Nord-Sud. Această strategie nu este categoric îndreptată împotriva Rusiei, dar s-ar putea ca în viitor, dacă proiectul prinde formă, ar putea fi o soluție de neutralizare a metodei rusești de folosire a energiei ca armă politică. Nu e clar dacă Bucureștiul va prelua inițiativa de a lega cele două terminale de la Baltică și Adriatică printr-un terminal care să fie construit la Marea Neagră în România sau dacă această parte estică a Inițiativei va rămâne în așteptare, legată la importurile de gaz rusec.

Țări precum Polonia, România și Estonia sunt trei dintre cele șase state membre NATO (din totalul de 29) care deja au început să urmeze angajamentul de a consuma minim 2% din PIB anual pentru apărare. În 2014, toate țările din Alianță au fost de acord să ajungă la acest scop de investiții în bugetul militar național până cel târziu în anul 2024. Țări precum Spania sau Belgia care nu cheltuie nici măcar 1% din PIB pe menținerea sau sporirea capacității de luptă a propriei armate. Dar sunt și altele, Ungaria, Cehia care au trecut ușor procentul singuratic abia după ce Statele Unite ale Americii, prin vocea președintelui Donald Trump, au pus în vedere aliaților din NATO că ar trebui să-și plătească serios facturile pentru a se bucura și pe viitor de siguranță națională.

Bibliografie

- ALINE Robert, (2015) *Two tier Eastern Partnership on the table at Riga summit*, Euractiv, <http://www.euractiv.com/sections/europes-east/two-tier-eastern-partnership-table-riga-summit-314726>, accesat la data de 20.05.2017
- ANGHEL Florin (2008), *Construirea sistemului 'Cordon sanitaire'. Relatiile romano-polone 1919-1926* Târgoviste: Cetatea de Scaun.
- ANGHEL Florin (2015), *Sistemul 'Cordon sanitaire', 73*; Nicolae Mares, *Józef Pilsudski. Monografie* Bucuresti: ePublishers
- ARUTUNIAN, O. V., SERGUNIN A. A., (2015) *Between Scylla and Charybdis: the "Eastern Partnership" program at the crossroads of the geopolitical interests of the European Union and Russia*, Bulletin of St. Petersburg State University. Ser. 6. 2015. Vol. 2
- ASKS Judy (2016), *Can Ukraine Turn the Corner*, September 14, 2016, <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64573> – raspunsul lui Max Bader, profesor asistent de studii ruse si euroasiatice la Universitatea din Leiden: “*The one big known unknown in Ukraine’s drive for reforms is whether and to what degree Russia will continue to seek to derail the process. In the face of Russian intransigence, Ukraine deserves its share of international solidarity.*”
- BABAYAN, Nelli (2011) *Armenia: Why the European Neighbourhood Policy has failed // FRIDE*, http://fride.org/download/PB_68_Armenia_Eng.pdf
- BALÁZS, Gyimesi (2016), *The Visegrad Group’s development assistance to Eastern Partnership countries*, 2 octombrie 2016 (<http://www.nouvelle-europe.eu/en/visegrad-group-s-development-assistance-eastern-partnership-countries>), accesat 4.02. 2018)
- BALTAG, Alexandru AFANASIEVA Nadejda (2014) *Asigurarea securității energetice a Republicii Moldova: Oportunități*.
- BĂRBULESCU Iordan Gheorghe, BRIE Mircea, TODERAȘ Nicolae (2016), *Cooperarea transfrontalieră între România și Ucraina, respectiv între România și Republica Moldova. Oportunități și provocări în perioada 2014-2020*, în Studii de Strategie și Politici SPOS 2015, Studiul nr.2.
- BLOCHER J. (2011), *Conditions for Visegrad Defense Cooperation: A Transatlantic View*, *Foreign Policy Review* 1
- BORGER Julian, *Barack Obama: Russia is a regional power showing weakness over Ukraine*, “*The Guardian*”, 25 March 2014- <https://www.theguardian.com/world/2014/mar/25/barack-obama-russia-regional-power-ukraine-weakness-> “*Russia is a regional power that is threatening some of its Manhattan” immediate neighbours, not out of strength but out of weakness,*” Iar modul in care a procedat Rusia fata de Ucraina vădește- a spus președintele american “*less influence, not more*“. Acțiunile Rusiei “*.../ don’t pose the number one security threat to the United States. I remain much more concerned about the prospect of a nuclear weapon going off in Manhattan*”
- BOSSE, Giselle (2009) *Challenges for EU governance through Neighbourhood Policy and Eastern Partnership: the values/security nexus in EU Belarus relations*, *Journal Contemporary Politics* Volume 15, 2009 - Issue 2 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13569770902858152> accesat la data de 19.05.2017
- BURCHILL Scott et al. (2005) *Theories of International Relations. Third edition* New York: Palgrave Macmillan
- BUSH, George, SCOWCROFT Brent: (1998), *A world transformed* (New York: Vintage Books).
- BUZAN Barry (2003), *Regions and Powers. The Structure of International Security*.
- CADIER David. (2014) *Eastern Partnership vs Eurasian Union? The EU–Russia Competition in the Shared Neighbourhood and the Ukraine Crisis*, *Global Policy* Volume.
- CEBOTARI S., BUDURIN - GOREACII C. (2013) *The Republic of Moldova in the context of Eastern Partnership, Moldoscopia*, Chisinau.
- CHANADIRI, Alexander (2015) *The Day After Riga*”, *Eastbook*, in <http://eastbook.eu/en/2015/05/country-en/moldova-en/the-day-after-riga-where-are-we-now/> accesat la data de 19.05.2018

- CHIFU Iulian (2016), *Proiectul strategic, Intermarium: coaliție în reformarea UE, coeziune de interese ale egalilor și plan de rezervă în prăbușirea Europei*, în ziarul EVZ, 20 iulie 2016.
- CHODAKIEWICZ Marek Jan (2012), *Intermarium: The Land between the Black and Baltic Seas*, Editura Transaction Publishers, October 2012
- CHODAKIEWICZ, Marek Jan. *Intermarium: The Land Between the Black and Baltic Seas*. New York, NY: Routledge, 2017
- COHEN, Nick A. "Intermarium in the 21st Century." *New Eastern Europe*, November 2019, 101–5.
- CSIKI Tamás, NÉMETH Bence (2017), *Perspectives of Central Europe*
- DELCOUR Laure (2013), *A Missing Eastern Dimension? The ENP and Region-Building in the Post-Soviet Area*
- DELCOUR Laure (2011), *The Institutional Functioning of the Eastern Partnership: An Early Assessment*, în *Eastern Partnership Review*, Estonian Center of Eastern Partnership, nr. 1, octombrie 2011
- DRULÁK, Petr (2002), *When does regional cooperation make sense?* in: Marek ŠŤASTNÝ (Ed.), *Visegrad Countries in an Enlarged Trans-Atlantic Community*, Institute for Public Affairs, Bratislava, pp. 47–66,
- DRUZENKO G. (2006) *European Neighborhood Policy: Outcomes and Prospects for the New Ukrainian Government*. Speech at the conference "European Integration: Ways and Ways for an Integrated and Peaceful Neighborhood" / G. Druzenko. - Yerevan, 2006
- DROZDOWSKI, Richard. "Intermarium as a Compromise Solution." EMPR, March 1, 2019. <https://empr.media/opinion/analytics/intermarium-as-a-compromise-solution/>
- DUNA Dacian (2016), *Normative power faces Great Power politics. The European Union, Russia, and the Ukrainian crisis*, în *The European Space. Borders and Issues*. Oradea University Press, Debrecen University Press
- DYDUC, Joana (2018), *The Visegrad group`s policy towards Israel. Common Values and interests as a catalyst for cooperation*
- ELSUWEGE Peter Van, PETROV Roman (2011), *Towards a New Generation of Agreements with the Neighbouring Countries of the European Union?*, în *European Law Review*, Vol. 36
- FAWN Rick (2013), *Visegrad: Fit for purpose?*, *Communist and Post-Communist Studies*, 12 July 2013
- FAWN R. (2001), *The elusive defined? Visegrád Cooperation as the contemporary contours of Central Europe*. *Geopolitics* 6 (1), 47–68. (Summer),
- FEIER Eduard Ionuț (2017), *Updating the concept of "Intermarium" in the 90's until today*
- FEDORENKO, Kostiantyn and ANDREAS Umland. "How to Solve Ukraine's Security Dilemma? The Idea of an Intermarium Coalition in East-Central Europe." *War on the Rocks*, August 29, 2017. <https://warontherocks.com/2017/08/how-to-solve-ukraines-security-dilemma-the-idea-of-an-intermarium-coalition-in-east-central-europe/>
- FIGIEL Stanislaw (2006): *Urszula Janicka-Krzywda, Piotr Krzywda, Wojciech W. Beskid Zywiecki (in Polish) (ed. 2006). Oficyna Wydawnicza "Rewasz"*.
- FRAPPI Carlo, PASHAYEVA Gulshan, (1998), *The EU Eastern Partnership: Common Framework or Wider Opportunity*, Egea,
- FRIEDMAN, George (2011), *Visegrad: A New European Military Force*, *Stratfor*, 17 May 2011, <https://www.stratfor.com/weekly/20110516-visegrad-new-european-military-force>, accesat 4 februarie 2014
- GRABINSKI, T. (2020), *The Summit in the frosty ruins: the background of the 1991 Visegrad Meeting*
- HAHN Johannes (2015), *Eastern Partnership – way forward after Riga*, speech, 5 june 2015, https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hahn/announcements/eastern-partnership-way-forward-after-riga_en accesat în 2 iulie 2016
- HANLEY Sean (2008), *The new right in the new Europe: Czech transformation and right wing politics, 1989-2006* New York, London: Routledge.
- HAVERLUK Terrence, BEAUCHEMIN, Kevin and MUELLER Brandon (2004), *The three critical flaws of critical geopolitics: Towards a neo-classical geopolitics*. *Journal Geopolitics* Volume 19, 2014 - Issue 1

- HEINE Erik (2015), *Reshaping the International Order in Power, Conflict and Change in the Black Sea Region*
- HORGA Ioan (2013), *Support de curs*, SNSPA București.
- HORGA Ioan, COSTEA Ana-Maria (2014), *The Ukrainian Crisis: Between National Preferences/Interests of EU Member States and the EU Security* EuroTimes. The Security Dimension of European Frontier vs the Legitimacy of Political Priorities of EU and EU Members States National Preferences, Vol. 18.
- HORGA Ioan, FEIER Eduard Ionuț (2018), *Challenges for Eastern Partnership in the context of sovereign tendencies of EUMS from Central and Eastern Europe*
- HORGA Ioan, SULI-ZAKAR Istvan (2015), "Still EuroTimes", in EuroTimes, vol. 20.
- HRANT Kostanyan (2015) „*The Eastern Partnership after Riga – Review and Reconfirm* – CEPR Commentary, mai [http:// ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm](http://ec.europa.eu/world/enp/policy_en.htm) , accesat la data de 11.06.2018
- HUNTINGTON Samuel (1997), *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Penguin Books India.
https://books.google.ro/books?id=Iq75qmi3Og8C&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- HURD I (2011). *International Organizations: Politics, Law, Practice*. Cambridge University Press.
- HYDE-PRICE Adrian, (1996), *The International politics of East Central Europe*. University Press, Manchester.
- IOHANNIS Klaus (2017), La Summitul Parteneriatului Estic: "UE trebuie să continue să sprijine eforturile de modernizare ale statelor din Parteneriatul Estic", Bruxelles, 26.11. 2017 (disponibil http://www.bursa.ro/klaus-iohannis-la-summitul-parteneriatului-estic-ue-trebuie-sa-continue-sa-sprijine-eforturile-de...&s=banci_asigurari&articol=336033.html),
- IONESCU Mihail (2016), *Parteneriatul Estic al Uniunii Europene: evoluții și studii de caz*, Editura Militară, București 2016.
- IVAN, Angie (2014), *Hungary: How Legitimate Are PM Orbán's Demands for Rights?*, 28 May 2014, <http://rgnn.org/2014/05/28/hungary-legitimate-pm-orbans-demands-rights/>, accesat 5 februarie 2017
- JERVIS Robert (1976), *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press Princeton, New Jersey.
- JERVIS Robert (2017), *Realism, Neoliberalism, and Cooperation Understanding the Debate*. <http://www.pols.boun.edu.tr/uploads%5Cfiles%5C632.pdf> accesat la 15 iunie 2017
- KASČIŪNAS Laurynas, KOJALA Linas, KERŠANSKAS Vytautas (2014) „*The Future of the EU's Eastern Partnership: Russia as an Informal Veto Player*
- KATZENSTEIN Peter (2005), *A World of Regions: Asia and Europe in the American Imperium*. Cornell University Press, Ithaca.
- KIPP Jacob (1993), *Central European Security concerns: bridge, buffer, or barrier?* (London: Frank Cass)
- KIRBY Paul, *Greek debt crisis: Is Grexit inevitable?*, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-32332221>, accesat la data de 21.05.2017.
- KISSINGER Henry (1994), *Diplomacy* (New York: Random House).
- KOŘAN Michal (2010), *The Visegrad cooperation, Poland, Slovakia and Austria in the Czech foreign policy*. In: Koran, Michal (Ed.), *Czech Foreign Policy in 2007–2009: Analysis. Institute of International Relations*, Prague.
- KOŘAN Michal (2012), *A Central European Hub?*, în *Regional and international relations of Central Europe*, eds. Zlatko Ščabič și Drulák (New York: Palgrave Macmillan).
- KOŘAN Michal (2012), *The Vișegrad Group on the Threshold of its third decade: a Central European Hub*, în *Regional and international relations of Central Europe*, eds. Zlatko Šabič and Petr Drulák, 213-214 (New York: Palgrave Macmillan, 2012).
- KRZYMOWSKI, A. (2021), *The Visegrad Group countries: The United Arab Emirates Perspective*
- KRZYMOWSKI Adam “*The Baltic States of the Three seas initiative: Estonia, Letonia, Lithuania in creative relations with the United Arab Emirates*”, 2020

- LUHN Alec (2014), *Russia's turbulent ties in Europe*. În The Guardian briefing, The Guardian, Friday 17 October, <http://www.theguardian.com/world/2014/oct/17/-sp-russia-relations-europe-guardian-briefing>. accesat la data de 29 Octombrie 2014
- LUKIANOV Fiodor (2014), *Reverting to a Crossroads*, "Russia in Global Affairs". 21 March 2014, <http://eng.globalaffairs.ru/number/Reverting-to-a-Crossroads-16495>.
- MANKOFF Jeffrey (2016), *Russia's Challenge to the European Security Order, Policy Essay*, no.39, Sept. 16 2016, <http://www.gmfus.org/publications/russias-challenge-european-security-order>
- MEARSHEIMER John (2001), *The tragedy of great power politics*. New York: W.W. Norton.
- MEARSHEIMER John (2014) *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault*. Foreign Affairs. September/October. <http://www.foreignaffairs.com/articles/141769/john-jmearsheimer/why-the-ukraine-crisis-is-the-wests-fault> (accesat 29.01. 2018).
- MICHALSKI Anna (2009) *The Eastern Partnership: Time for an Eastern Policy of the EU?* SIEPS, Ediția 14, decembrie 2009.
- MILEWSKI Octavian (2017) „Cum va profita Bucureștiul de Inițiativa celor Trei Mări?”, 18.07.2017, la <https://revista22.ro/70264356/cum-va-profit-a-bucurestiul-de-iniatiava-celor-trei-mri.html>.
- MILEVSKI, L., „Latvia's new state defense concept.”, 2020 Iunie
- MINASYAN Sergey (2017), *EU-Armenia cooperation and the new "European Neighborhood Policy"* Available at: http://www.oldsite.idea.int/europe_cis/upload/Armenia-EUSergey.pdf accesat 29.01. 2018.
- MIROIU Adrian (2007), *Fundamentele politicii. Vol II: Raționalitate și acțiune colectivă*, Iași Polirom.
- MOCANU Oana (2009), *The Eastern Partnership – A Premise for an Enhanced EU Eastern Neighbours Cooperation Relationship* în Romanian Journal of European Affairs.
- MOFAIC “H.H. Sheikh Abdullah bin Zayed, Latvian counterpart, discuss boosting bilateral cooperation”, 2014 Martie
- MOFAT 2017, *2017-2018 Hungarian Presidency*, www.visegradgroup.eu
- MONAGHAN Andrew (2015), ”A ‘New Cold War’? Abusing History, Misunderstanding Russia” în *Chatam House*, <http://www.chathamhouse.org/publication/new-cold-war-abusing-history-misunderstanding-russia#sthash.wh4GNDq1.dpuf>, accesat la data de 22.05.2017
- MORAVCSIK Andrew (1993) *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*, Journal of Common Market Studies
- MORAWIEC R. (2010) *Military cooperation in Visegrad Group* în *Cooperation on Security in Central Europe, Sharing V4 Experience with the Neighbouring Countries*, ed. M. Madej, “V4 Paper” No. 1, Warsaw
- MORGENTHAU Hans (1985), *Politics Among Nations The Struggle for Power and Peace. Sixth Edition. Revizuit de Kenneth Thompson*. accesat de pe https://blackboard.angelo.edu/bbcswebdav/institution/LFA/CSS/Cours%20Material/SEC6302/Readings/Lesson_5/Morgenthau.pdf, la data de 20 octombrie 2017
- MORGENTHAU, Hans J. (2006), *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace, a șaptea ediție*, accesat de pe http://www.sisekaitse.ee/public/Valissuhted/ERASMUS/Morgenthau_A_Realist_theory_of_international_politics.pdf, la data de 18 august 2017
- MUSIYENKO Svitlana (2015) *The importance of eastern partnership for member countries*. Available at: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi_o87XqsTbAhUmM5oKHQhiAEsQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.irbisnbuv.gov.ua%2Fcgibin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgi_irbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fape_2014_12_15.pdf&u sg=AOvVaw1P0rEp7sipx5QCQKLxUM0i
- OGRODNIK, L. (2019), ”*Rozsadna Europa*”
- OSMAŃCZYK Edmund Jan, MANGO Anthony (2003), *Encyclopedia of the United Nations and international agreements (ed. 2003)*. Taylor and Francis. p. 2941

- PACHE Andreas (2018), *The Visegrad Group and the Eastern Partnership* (<http://www.nouvelle-europe.eu/node/1956>), accesat la data de 4.02.2018.
- PAPIC Marko, *The Divided States of Europe*, Stratfor, 28 June 2011, <https://www.stratfor.com/weekly/20110627-divided-states-europe>, accesat la data de 22.05.2017
- PEPINE Horațiu, (2017) „Klaus Johannis dupa Varsovia” in <http://www.dw.com/ro/klaus-johannis-dupa-varsovia/a-39598859>, 7 iulie 2017 (accesed 3.-2. 2018)
- PEPINE Horațiu, *Mai exista astazi „Noua Europa”?*, in <http://www.dw.com/ro/mai-exista-noua-europa-39539092?maca=rss-rom-all-1493-rdf>, 4.07. 2017 (accesd 3.-1. 2018)
- PEPINE, Horațiu (2018), *Ce va face președintele Johannis în cazul Poloniei*, in www.ziare.com, 9.01. 2018 (accesat 10.01.2018),
- PETROV Roman (2014) „Relationship between Ukraine and EU in Siskova Nadezda – From Eastern Partnership to Association – A Legal and Political Analysis, Cambridge Scholars Publishing,
- PETROV Roman (2015), *Constitutional challenges for the implementation of association agreements between the EU and Ukraine, Moldova and Georgia*, în *European Public Law*, vol. 21, nr. 2, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2598431, accesat în data de 11.09.2015,
- Petrova, T., 2011. The New Role of Central and Eastern Europe in International Democracy Support. Carnegie Endowment for International Peace, Washington., *Apud*, Rick Fawn, “Visegrad: Fit for purpose?”, *Communist and Post-Communist Studies*, 12 July 2013, p.346
- PIŁSUDSKI Piotr Bajda (ed), *Report of the Polish Presidency of the Visegrad Group, July 2012-June 2013*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland, Warsaw, 2013, 29
- PLOKHY Serhii (2018) *The Return of the Empire: The Ukraine Crisis in the Historical Perspective*, Harvard University
- PORTA Borell-Mireia (2000) *The importance of institution – building in free trade agreements in* Font Costa Joan – Privind Programul de integrare a Ucrainei în Uniunea Europeană: Decretul Președintelui Ucrainei, 14 septembrie 2000, nr. 1072/2000
- QUILLE Gerrard (2006) *The EU Battlegroups*, Brussels: European Parliament, Directorate-General for External Policies of the Union, <http://www.europarl.europa>, accesat 22 aprilie 2015
- RÁCZ András (2014) “Hungary and the Eastern Partnership”. In: Albrecht, I. (Ed.), *The Eastern Partnership in the Context of the European Neighbourhood Policy and V4 Agenda*. The Kosciuszko Institute, Krakow and Brussels,
- RÁCZ, G. (Ed.), 2009. *Visegrád 1335*. International Visegrad Fund, Bratislava,
- RAIK Kristi, (2017), *The Ukraine Crisis as a Conflict over Europe’s Political, Economic and Security Order*, Geopolitics.
- RAIK Kristi, HELWIG Niklas & ISO-MARKKU Tuomas. (2015). *Crafting the EU global strategy: Building blocks for a stronger Europe*, Briefing Paper 188. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs.
- RAIK, K. 2012. *The EU and mass protests in the neighbourhood: Models of Normative (In) action*. *European Foreign Affairs Review* 17 (4),
- RICK Fawn (2013), “Visegrad: Fit for purpose?”, *Communist and Post-Communist Studies*, 12 July 2013
- Rick FAWN (2013), *Visegrad: Fit for purpose?*, *Communist and Post-Communist Studies*, 12 July 2013.
- RINNERT David (2013), *The Republic of Moldova in the Eastern Partnership. From »Poster Child« to »Problem Child«?* <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/10184.pdf>
- ROBERT Robert Legvold, The New Cold War, “*The Moscow Times*”, Apr. 04, 2014: “*The new cold war will be between Russia and the West, not an international affair, but it will affect the entire global arena.*”
- SADOWSKI Rafal (2015), *Partnership in Times of Crisis, Challenges for the Eastern European Countries Integration*
- SAKWA Richard (2015), *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris,

- SALMAN, N., & SHUKRALLA, I., “Estonian president says her country and UAE can help other countries enter digital revolution”, 2019 Septembrie
- SASSE, Gwendolyn, LACKNER, Alice (2018), *War and identity: the case of the Donbas in Ukraine*, Journal Post-Soviet Affairs Volume 34, 2018 - Issue 2-3: Identity Politics in Times of Crisis: Ukraine as a Critical Case. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1060586X.2018.1452209?journalCode=rpsa20> accesat la 07.08.2018
- SCHOLVIN Sören (2016). *Geopolitics: An overview of concepts and empirical examples from international relations*, FIIA Working Paper 91. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs.,
- SEMENIJ Olexij (2010), *EU-Russia strategy and Eastern Partnership: Less Confrontation, More Cooperation?*, Heinrich Boll Stiftung, September 16, 2010, available online at <https://www.boell.de/en/navigation/europa-transatlantik-eu-russia-strategy-eastern-partnership-10113.html>,
- SEVILAY Kahraman (2012), *The European Neighbourhood Policy: A critical Assesment*, Ankara Review of European Studies, vol 5, no3, 2012, 13
- SHAPOVALOVA Alexandra (2010), *Political Implications of The Eastern Partnership for Ukraine: A Basis for Rapprochement or Deepening the Rift in Europe*, în *Romanian Journal of European Affairs*, vol.10, nr.. 3.
- SMYRGAŁA, Dominik (2014). *Intermarium-From the battle of Varna to the war in Ukraine*, în *Revista de Historia Actual*, nr.1, Decembrie 2014.
- STEWART, S., 2009. *Russia and the Eastern Partnership: Loud criticism, quiet interest in cooperation*, SWP Comments 2009/C 07. Accessed February 21, 2017. https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2009C07_stw_ks.pdf.
- STIFTUNG Friedrich Ebert (2013), <http://library.fes.de/pdf-files/id-moe/10184.pdf>, accesat în data de 22.08.2015,
- SUSHKO Oleksandr. (2016), *Ukraine’s new strategic determination. In Key Actors in the EU’s Eastern Neighbourhood: Competing perspectives on geostrategic tensions*. FIIA Report 47, eds. K. Raik and S. Saari, 121–32. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs
- ŚWIĘCICKI Marcin, *Sprzedawać broń Ukrainie, 19 septembrie 2014*, accesat la 29 octombrie 2014 la adresa <http://swiecicki.blog.onet.pl/2014/09/19/sprzedawac-czy-nie-sprzedawac-bron-ukrainie/>
- TAMPERE, A. “Estonia and Dubai signed a memorandum of cooperation on e-governance and ICT”, 2015 Octombrie
- TOCCI Nathalie (2011) *The European Union Civil Society and Conflict*, Routledge
- TOMISLAVA Penkova (2011) *EU Eastern Partnership Policy: A Second Chance for EU Transformative Power* in TÖRÖ Csaba (ed), *Visegrad cooperation within NATO and CSDP, V4 Papers*, no. 2/2011:
- WALTZ Keneth (2000), *Structural Realism after the Cold War*, *International Security*, nr. 25/1, accesat de pe http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Waltz_Structural%20Realism.pdf, la data de 22 august 2017
- WEAVER Carol (2016), *The Politics of the Black Sea Region – EU Neighbourhood, Conflict Zone or Future Security Community*, Routledge.
- WEYMOUTH Lally (2014), *Talking with Poland’s foreign minister about the Ukraine crisis and Russia’s next moves* http://www.washingtonpost.com/opinions/talking-with-polands-foreign-minister-about-the-ukraine-crisis-and-russias-next-moves/2014/04/17/f1811e84-c5ad-11e3-bf7a-be01a9b69cf1_story.html accesat la 2 mai 2016
- WISNIEWSCHI Pawel Dariusy (2013), *The Eastern Partnership – it is higt time to start a real “partnership”*, Carnegie Moscow Center - noiembrie 2013
- YOUNGS Richard (2015), *Armenia as a Showcase for the New European Neighborhood Policy?* Carnegie Europe. April 02, 2015 <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=59617>
- ZALAN Estzer (2014), *Orban upsets neighbours by call for Hungarian minority self-rule*, 15 May 2014, <https://euobserver.com/foreign/124145>, accesat 5 februarie 2015;